

הרב עזריאל אריאל

הפרשה ללא מינוי

תוכן העניינים

הצגת הבעיה

מבוא – זכיה ושליחות בתרו"מ

1. שליחות בתרומה
2. זכיה מטעם שליחות
3. זכיה במעשים או בקניינים
4. זכין לאדם זכין מאדם
5. הפרשה מכוח זכיה
6. הפרשה כשהבעלים מסכימים

פרק א – גילוי דעת בתרומה

1. סוגיית הגמרא בנדרים
2. שיטת הרמב"ן
3. שיטת המאירי
4. שיטת הרשב"א
5. שיטת התוס' והרא"ש
6. שיטת הר"ן והנמוקי"י
7. שיטת הריטב"א ורבנו קרשקש
8. גילוי דעת בתרומה, סיכום

פרק ב – מחלוקת הפוסקים בחלה

1. מינוי לדבר שלא בא לעולם
2. הפרשת חלה ע"י גבל
3. הפרשה מטעם זכיה
4. שיטת הפוסקים להלכה
5. הפרשה מכוח אומדנא, סיכום

פרק ג – גילוי דעת למפרע

1. סוגיית הגמרא בב"מ
2. שיטת התוס' וסיעתם
3. שיטת הרמב"ם וסיעתו
4. הסבר נוסף בדעת הרמב"ם
5. גילוי דעת למפרע, סיכום

פרק ד – ההלכה למעשה

1. סיכום שיטות הראשונים
2. מסקנת ההלכה בשו"ע
3. סיכום שיטות האחרונים
4. מסקנת ההלכה בהפרשה ללא מינוי
5. אדם שלא איכפת לו בהפרשה
6. מיגבלות בהפרשה ללא מינוי

הצגת הבעיה

כאשר באים להפריש תרו"מ במערכות ציבוריות גדולות, ישנו קושי מעשי גדול לקבל מן הבעלים מינוי רשמי להפרשה. לא תמיד הבעלים נמצאים במקום באותה שעה, וגם לא ברור מיהם הבעלים. (עי' בחוברת "הפרשת תרו"מ במערכת הציבורית", פרק א סעי' 1). לכן נשאלת השאלה, אם אפשר להפריש תרו"מ במקרים אלו ללא מינוי שליחות, על סמך ידיעה שהבעלים מעוניינים שיפרישו בשבילם. דרך זו יכולה להועיל במיוחד במקרים בהם הבעלים מינה שליח, אך יש במינוי חיסרון פורמלי, כגון: דבר שלא בא לעולם, שליח לדבר עבירה, שליח העושה שליח, בעלים גוי, חברה שיתופית, בעלים שאינם שולטים בנכסים ועוד.

מבוא – זכיה ושליחות בתרו"מ

1. שליחות בתרומה

נאמר בתורה (במדבר יח כג):

כן תרימו גם אתם...

והדרשו חז"ל בגמרא (קידושין מא ע"ב; בי"מ כב ע"א):

אתם – לרבות את השליח¹.

וכך נפסק להלכה, שאפשר להפריש תרו"מ ע"י שליח².

אך יש לשאול, מהי השליחות הדרושה לשם כך? האם נדרש מינוי שליחות מפורש או לפחות מינוי במשתמע, או שדי בשליחות ללא מינוי כלשהו? כן יש לשאול, האם שליחות היא הדרך היחידה להפרשת תרו"מ מפירות של אדם אחר או שהיא רק אחת האפשרויות לכך³? ושמה די בכך שידוע שהבעלים מסכימים להפרשה, או לפחות אינם מתנגדים לה. ואם יש כמה דרכים להפרשה ע"י אדם אחר, האם ישנם הבדלים בפרטי ההלכה בין הדרכים השונות?

1. סוגיא זו היא גם המקור לדין שליחות בכללו.

2. רמב"ם (תרומות פ"ד ה"א); שו"ע (י"ד סי' שלא סעי' כט).

3. דין מקביל יש גם לענין חילול מעשר שני, נטע רבעי ודמי שביעית של חברו. סיכום שיטות הפוסקים בשאלות אלו, עי' "שבת הארץ" (עם תוספת שבת, פ"ז ה"י אות ז והע' 36-32).

2. זכיה מטעם שליחות

כדי לעמוד על שאלות אלה, יש להקדים ולעיין בגדרי זכיה. בנקודה זו ישנה מחלוקת עקרונית בין הראשונים⁴:

לדעת רש"י⁵, תוס'⁶, מהר"ם מרוטנבורג⁷, הרא"ש⁸, תוס' רי"ד⁹, הר"ן¹⁰, האו"ז¹¹ ותרומה¹² – זכיה היא מטעם שליחות. וכן נראה לומר בדעת מרן בשו"ע¹³. הגדרה זו מבוארת בדברי רש"י (גיטין ט ע"ב ד"ה יחזור):

וזכין לו לאדם שלא בפניו, דאנן סהדי דניהא ליה דניהוי האי שלוחו להכי.

כלומר, שכאשר ברור לנו שהמשלח מעוניין לזכות – די בכך כדי שהזוכה יחשב כשלוחו¹⁴. לדעה זו, זכיה היא סוג של שליחות. מסיבה זו, חלים עליה כל דיני שליחות (כגון: לקטן או לגוי) למעט דינים הקשורים לאופן המינוי של השליח.

4. עי' אנציקלופדיה תלמודית (ערך "זכין לאדם" סי' א).
5. גיטין (ט ע"ב ד"ה יחזור); קידושין (מה ע"ב ד"ה ודילמא ארצי); ב"מ (יב ע"א ד"ה גבי מתנה).
6. פסחים (צא ע"ב ד"ה איש זוכה); כתובות (יא ע"א ד"ה קטן); נדרים (לו ע"ב ד"ה מי); גיטין (יא ע"א ד"ה התופס, סד ע"ב ד"ה שאני); קידושין (גו ע"א ד"ה מתקיף); סנהדרין (סח ע"ב ד"ה קטן). לבירור שיטתם, ראה לקמן (פרק א סעי' 5).
7. מובא ברא"ש (ב"ק פרק י סי' כא).
8. תוס' הרא"ש (כתובות יא ע"א ד"ה גוי, נדרים לו ע"ב ד"ה כיון, אלא; קידושין מא ע"ב ד"ה מכאן, מב ע"ב ד"ה איש, אלא, מה ע"ב ד"ה ודילמא); פסקי הרא"ש (גיטין פרק א סי' יא; קידושין פרק ב סי' ו). לבירור שיטתו, ראה לקמן (פרק א סעי' 5).
9. גיטין (ט ע"ב). לבירור שיטתו, ראה לקמן (פרק ג הע' 8).
10. חידושי הר"ן (נדרים לו ע"ב ד"ה איבעיא); ר"ן לרי"ף (קידושין יז ע"ב סד"ה גרסי'). לבירור שיטתו, ראה לקמן (פרק א סעי' 6).
11. הל' פסחים (סי' רכד).
12. סי' קפח (מובא לקמן פרק ב סעי' 3).
13. כך משמע מפסק השו"ע בהל' קידושין (אה"ע סי' לה סעי' ד) לענין קידושין מכוח זכיה (מובא לקמן פרק א סעי' 5).
- המערכות חיים (מערכת זכיה סי' א אות י), לעומת זאת, עמד על דברי השו"ע בהלכות מתנה (חור"מ סי' רמג סעי' יח), שכתב שזכין לקטן. והוכיח מכאן שזכיה אינה מטעם שליחות. אך לפי שיטתו יהיה קשה להסביר את פסקי השו"ע בהפרשת תרו"מ (בי"ד י"ד סי' שלא דף רעד ד"ה התורם, שו"ע שם סעי' לא, נידון לקמן פרק ג סעי' 3) ובהפרשת חלה (בי"ד סי' שכח, נידון לקמן פרק ד סעי' 2).
14. ועי' קצוה"ח (סי' קה ס"ק א) שביאר את הגדרת "זכין" לדעה זו.

לעומת זאת, דעת הרמב"ן¹⁵, הרשב"א¹⁶ והריטב"א¹⁷ היא, שזכיה אינה מטעם שליחות, אלא מושג עצמאי הנלמד מגזירת הכתוב¹⁸. וכך כתב גם הר"ן¹⁹ בשם י"א. ולדעה זו, אין קשר בין גדרי זכיה לגדרי שליחות, ובזכיה לא נאמרו ההגבלות שנאמרו בשליחות. בדעת הרמב"ם נחלקו האחרונים²⁰.

להגדרות אלו משמעות רבה לשאלה אם הפרשת תרו"מ ללא מינוי שליחות יכולה להועיל מדין זכיה, וכפי שיבואר בהמשך.

3. זכיה במעשים או בקניינים

בין האחרונים ישנה מחלוקת נוספת בגדרי זכיה, וממנה ישנה השלכה גם לגדרי זכיה בהפרשת תרו"מ: בקצוה"ח (סי' רמג ס"ק ח) מובאת דעת תרוה"ד²¹, שאפשר להפריש חלה מכוח זכיה. הקצות חולק עליו ואומר שהפרשה זו אינה מועילה²², למרות שברור שבעה"ב מעוניין בה. בטעם הדבר אומר הקצות שזכיה מועילה רק בקנין, שאדם מזכה לחבירו ממון שלא מדעתו, כגון: משחרר עבדו, שהוא מקנה אותו לעצמו או מזכה לו את הגט. אך בפעולה גרידא – אין זכיה, שכן אי אפשר לזכות מעשה. ואלו דבריו:

וא"כ בהאי דמשרתת דמפרשת חלה משל בעלת הבית, אין בזה משום זכות, דלא אמרינן "זכין לאדם שלא בפניו" – אלא היכא דזוכה המקבל באיזו דבר, כמו בזכה חפץ לפלוני או במזכה גט לאשתו, דזוכה האשה בגט, או במפריש משלו. אבל במפריש משל בעה"ב – אין זה זכות אלא ניהותא איכא. ושליחותא לאו מתורת ניהותא הוא, ובעינן "לדעתכם" דווקא.

15. קידושין כג ע"ב (ד"ה מזהו); ב"מ עא ע"ב (ד"ה הא). שיטתו תתבאר לקמן (פרק א סעי' 2, פרק ג סעי' 2).
16. קידושין מב ע"א (ד"ה מהא, ועי' מש"כ המהוויר בהוצאת מוסד הרב קוק, הע' 64), נדרים לו ע"ב (ד"ה הא); שטמ"ק (ב"מ עא ע"ב ד"ה עוד, ח"ל). שיטתו תתבאר לקמן (פרק א סעי' 4). ועי' אמרי בינה (תרו"מ סי' 1).
17. כתובות יא ע"א (ד"ה מאי); קידושין (כג ע"א ד"ה איבעיא, מא ע"ב ד"ה והא דתנן, מב ע"א ד"ה ואלא הא). שיטתו תתבאר לקמן (פרק א סעי' 7, פרק ב סעי' 2).
18. קידושין (מב ע"ב).
19. לרי"ף קידושין (טו ע"ב ד"ה גרסין).
20. עי' אנציקלופדיה תלמודית (ערך "זכין לאדם", הע' 13). וראה לקמן (פרק ג סעי' 3 והע' 16).
21. סי' קפח (מובא לקמן פרק ב סעי' 3).
22. ראה לקמן (פרק ב סעי' 4). אך באבני מילואים (סי' לו ס"ק יב) הקשה על מה שכתב בעצמו בקצוה"ח.

ובלשון אחרת כתב במקום אחר (סי' שפ"ב ס"ק ב):
 דוכיה לא שייך אלא במה שזוכין לו מעלמא בדבר חדש. אבל דבר
 שהוא של הבעלים – לא שייך ביה זכיה אלא שליחות.
 ומתוך כך הסיק, שאם אדם גילה את דעתו שמעוניין במילת בנו ובא אדם אחר
 ומל אותו – שאינו נחשב כשלוחו.

הגרי"א מקובנא²³ והחזו"א²⁴ חולקים עליו, והוכיחו שיש זכיה גם במעשים או
 במצוות ולא רק בקניינים²⁵. לשיטה זו יש להביא שתי ראיות:
 א. הגמרא בכתובות (יא ע"א) האומרת שניתן לגייר ילד קטן, משום ש"זוכין לאדם
 שלא בפניו". לראשונים הסוברים שזכיה מטעם שליחות – אינו אלא מדרבנן.
 אבל למוכחים מכאן שזכיה לאו מטעם שליחות, משמע מכאן שמועיל אף
 במצוות²⁶.
 ב. הראשונים שכתבו שזכיה מועילה בשחיטת קרבן פסח²⁷.

4. זכין לאדם וזכין מאדם

יש אחרונים המציגים בצורה שונה את הבעיה בגדרי זכיה: לדעת מרכבת
 המשנה²⁸, אמנם למדנו שזכין לאדם שלא בפניו, אך לא מצאנו שזכין "מאדם"²⁹.
 ומכיון שהפרשת תרו"מ מוציאה את התרומה והמעשר מרשותם של הבעלים והופכת
 אותם ל"ממון השבט" – אין זכיה מועילה בה. וכן כתב העמק-יהושע³⁰, והסיק מכאן
 כדעת קצוה"ח, שזכיה אינה מועילה בהפרשת חלה.

23. שו"ת באר יצחק (אור"ח סי' א ענף ג ד"ה ומש"ב).

24. זרעים, ליקוטים (סי' ו ס"ק א).

25. וכן בראשי בשמים (סי' טז, מובא במעיל שמואל דף כג).

26. ריטב"א (ד"ה גוי).

27. אור זרוע (הל' פסחים סי' רכד); תוס' הרא"ש (קידושין מא ע"ב ד"ה מכאן). נראה שהם הולכים
 לשיטתם (לעיל הע' 8, 11) שזכיה מטעם שליחות. וכן דעת הריטב"א (קידושין שם ד"ה והא דתנן),
 וצ"ע, שכן הוא סובר שזכיה אינה מטעם שליחות (לעיל הע' 17). שיטתו תבאר לקמן (פרק א
 סעי' 7).

28. גירושין (פ"ו ה"ג).

29. וכ"כ באור"ח (הל' פסחים סי' רכד) שאמנם אין זכין "מאדם" אך יש זכיה במעשים ובמצוות. וכתב
 שהפרשת תרו"מ נחשבת הוצאת ממון, ולכן אינה מועילה שלא מדעתו. ועי' חו"א (אה"ע סי' מט
 ס"ק י). ובטבעת החושן (סי' רמג ס"ק ח) כתב שזוהי גם כוונת הקצות.

30. סי' כא.

רבים מן האחרונים חולקים על כך, ומסיקים שגם זכין "מאדם"³¹. וכך המנהג המקובל במכירת חמץ, למכור מדין "זכין" את החמץ של מי ששכח למסור הרשאה לרב³².

5. הפרשה מכוח זכיה

כמה מן האחרונים³³ קושרים זו לזו את כל החקירות בגדרי זכיה, וביניהן להפרשת תרו"מ. הם מסבירים, שלמ"ד זכיה מטעם שליחות – מועילה זכיה גם במעשים ובהפרשת תרו"מ, דמאי שנא הא מהא. ולמ"ד זכיה לאו מטעם שליחות, אין זכיה מועילה במעשים אלא בקנינים בלבד, מפני שרק בזה חידשה התורה דין זכיה. וכן כתבו הגרש"א יודלביץ³⁴ והגרש"ז אויערבך³⁵ זצ"ל. וכן יש לומר, שאם זכיה מטעם שליחות – יש זכיה גם "מאדם", אם ברור שניחא ליה בהכי, והוא הדין להפרשת תרו"מ. אך אם זכיה היא גזה"כ – אין מקור לכך שהתורה חידשה זכיה גם בכזה"ג. ולכן יתכן שזכיה לא תועיל בתרו"מ. ואכן הרבה משיטות הראשונים מבוארות עפ"י יסוד זה³⁶. אך עיון נוסף בסוגיא מראה שיש היוצאים מכלל זה, ושיטתם דורשת הסבר נפרד³⁷. סוגיות הגמרא

31. שו"ת חת"ם סופר (אה"ע סי' יא ד"ה נחזור); שו"ת באר יצחק (או"ח סי' א ענף ג), והוכיח זאת מהא דקידושי קטנה מועילים למפרע מכוח מה שנתרצה האב, ולמרות שמוציאה מרשותו (קידושין מה ע"א), ומהא דאפוסטרופין רשאי לחוב ליתומים ע"מ לזכות להם (גיטין נב ע"ב); שו"ת הר צבי (או"ח ח"ב סי' ה); שו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' קיח), וכ"כ לענין כתיבת גט מטעם זכיה. וכך נכתב באנציקלופדיה תלמודית (ערך "זכין לאדם" הע' 327) בשם רבים מן האחרונים.
32. בשו"ת באר יצחק (סי' א-ב) דן בהרחבה בשאלה זו והכריע בדיעבד לקולא, אך בצירוף סניפים נוספים. ועי' שו"ת היכל יצחק (אה"ע ח"ב סי' נג). הגרש"ז אויערבך ("לאפרושי מאיסורא" סי' א סוף אות א) מביא את מחלוקת הפוסקים בענין מכירת חמצו של אחר מדין זכיה מאדם, והביא שם את הכרעת ההלכה לקולא. וכך נכתב בספר "סדר מכירת חמץ כהלכתו" (עמ' קיב).
33. שו"ת ראשי בשמים (סי' טז); נודע בשערים (סי' ט); קונט' "לאפרושי מאיסורא" (סי' א אות א); מעיל שמואל (דף כב); בשו"ת שארית ישראל (יו"ד סי' סו אות ב). ועי' קצוה"ח (סי' רמג ס"ק ח); שו"ת (באר יצחק א"ח סי' א ענף ג). ועי' שו"ת עונג יו"ט (יו"ד סי' קח) שהסביר את הנושא באופן אחר.
34. מעיל שמואל (דף כז). וכ"כ במערכות חיים (מערכת זכיה סי' ב). ועי' ברכת שמואל (ב"מ סי' כא).
35. לאפרושי מאיסורא (סי' א אות א).
36. הסוברים שזכיה מטעם שליחות ומועילה בתרו"מ, הם: תוס' והרא"ש (פרק א סעי' 5), הר"ן (סעי' 6), תרחה"ד (פרק ב סעי' 3) ותוס' רי"ד (פרק ג סעי' 3 והע' 8). וכך נראה בדעת השו"ע (ראה לעיל הע' 13).
- לעומת זאת, מובנת לפי זה דעת הרשב"א (פרק א סעי' 4), הסוכר שזכיה אינה מטעם שליחות ואינה מועילה בתרו"מ.
37. לדעת האר"ז – זכיה מטעם שליחות (לעיל הע' 11), ואף שהיא מועילה במצוות – אין "זכין מאדם"

ושיטות הראשונים בנושא זה, של הפרשת תרו"מ ללא מינוי שליחות בהקשר לגידרי זכיה – יתבררו בהמשך המאמר לאור היסודות שנתבארו כאן.

6. הפרשה כשהבעלים מסכימים

באחרונים מובאת דרך אחרת להפרשה ע"י מי שאינו בעלים. לדעה זו, להפרשת תרו"מ אין צורך בבעלות כלל³⁸. הזכות היחידה שיש לבעלים היא למנוע מאדם אחר להפריש בשלו. ולפיכך, אם מתברר לנו שהבעלים אינם מתנגדים להפרשה – ניתן להפריש מפירותיהם אף מבלי להכנס לגדרי זכיה ושליחות. להולכים בדרך זו, ניתן להפריש מבלי להזדקק להגבלות שנאמרו בשליחות (כגון: בגוי או בקטן), ואף יש שליחות לדבר עבירה בכה"ג³⁹. לפי סברה זו, תרו"מ אינה מצוה המוטלת על ה"גברא" אלא על ה"חפצא"; והבעלים אינם אלא האחראים על קיומה של המצוה המוטלת על הפירות.

פרק א – גילוי דעת בתרומה

1. סוגיית הגמרא בנדרים

נאמר במשנה (נדרים פ"ד מ"ג):

המודר הנאה מחבירו... – תורם את תרומותיו ואת מעשרותיו לדעתו...
הגמרא (דף לו ע"ב) דנה בשאלה, מהו המקרה שבו מחד גיסא ההפרשה מועילה, ואילו מאידך גיסא המודר לא נחשב כנהנה. ומסקנתה היא:
באומר, כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום.
פירוש הדברים, שאם בקשתו של בעל הפירות היתה בלשון זו – יכול גם מודר הנאה להפריש תרומה בשבילו, ואין הוא נחשב לשלוחו שאסור לו ליהנות משליחותו¹. הראשונים התקשו לבאר את הטעם לכך, שמצד אחד אין בלשון זו משום הנאה במודר, ומצד שני אין בה משום חיסרון בשליחות. ומתוך כך באו הגדרות שונות בגדרי שליחות בתרו"מ.

(לעיל הע' 29). לדעת הרמב"ן (פרק א סעי' 2) – זכיה אינה מטעם שליחות, ואעפ"כ היא מועילה בהפרשת תרו"מ. לדעת הריטב"א – (פרק א סעי' 6) זכיה אינה מטעם שליחות ואינה מועילה בהפרשת תרו"מ, ואעפ"כ היא מועילה במצוות ובהוצאה מרשותו של אדם.
38. כן כתבו אחרונים בדעת הרמב"ן (פרק א סעי' 2), הרא"ש (שם סעי' 5) והתוס' (שם הע' 36). וכך משמע מדברי המאירי (שם סעי' 3). וראה לעיל (הע' 16).
39. "לאפרושי מאיסורא" (סי' א אות ו); מערכות חיים (זכיה סי' ג סעי' ח-ט).
1. וכן נפסק להלכה ברמב"ם (נדרים פ"ו ה"ו).

את שיטות הראשונים אנו מביאים לפי התוכן שלהן, ולא דווקא לפי סדר הדורות.

2. שיטת הרמב"ן

הרמב"ן (גיטין סו ע"ב ד"ה הא התנן) מסביר את הסוגיא ואומר:
 ...דהתם – "כל הרוצה לתרום", קאמר, מדעתו, ואינו אלא כנותן רשות – לאו שליחותא היא. וגבי תרומה אפילו גילוי דעתא נמי מהני...
 כונתו לומר, שבתרומה אין צורך במינוי מפורש של שליחות, ודי לנו בגילוי דעת על כך שהבעלים מעוניינים בהפרשה². אלא שעדיין יש לחקור על מקורו של דין זה; האם אין כל צורך בשליחות או שגם זוהי צורה של מינוי שליחות?
 הרשב"א והר"ן³ מקשים על הרמב"ן מדרשת הגמרא בב"מ (כ"ב ע"א, מובאת לקמן פרק ג), המחייבת שליחות מפורשת בתרומה. ואלו דברי הרשב"א (נדרים לו ע"א ד"ה הא):

והא שליחות לא מדין דניחא ליה או לא ניחא ליה. אלא גזה"כ היא:
 ד"מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם"⁴

הגרעק"א⁵ מיישב את דעת הרמב"ן; והוא מסביר שגם הרמב"ן מודה שיש צורך בשליחות לתרומה, אך בתרומה מועילה הפרשה גם מדין "זכין לאדם שלא בפניו". על כך יש להקשות, מדוע יש צורך בגילוי דעת? על כך עונה הגרעק"א שתרומה היא דבר מיוחד: מחד גיסא, מכיון שמצוה להפרישה – נחשבת היא לזכות מצד עצמה, ומצד זה יש לומר שזכין לו לאדם שלא בפניו. מאידך גיסא, היות וניחא ליה לאיניש למיעבד מצוה דיליה בעצמו – יש בהפרשת תרו"מ משום חוב לבעל הפירות. ולמעשה, אם בעל הפירות גילה דעתו שנוח לו שאחרים יפרישו לו – חוזרת ההפרשה להיות זכות גמורה, והמפריש נעשה שלוחו של בעל הפירות⁶, הואיל וזכיה מטעם שליחות. לדעה זו, גילוי דעת הוא צורה של מינוי שליחות, והוא מועיל מדין "זכין לאדם שלא בפניו".

2. עם זאת, אין הרמב"ן מודה לרמב"ם (עי' לקמן פרק ג' סעי' 3) בכך שמועיל גילוי דעת למפרע, ואומר בחידושו לקידושין (דף נב ע"ב ד"ה לא), שגם למסקנה נשארתי האוקימתא בגמרא בב"מ דמייירי בדעשאו שליח.
3. ר"ן (לרי"ף גיטין דף לב ע"ב ד"ה מתני').
4. ועי' קצוה"ח (סי' רמג ס"ק ח); ברכת שמואל (ב"מ סי' כא); שו"ת עונג יו"ט (יר"ד סי' קז-קח).
5. חידושים לב"מ (דף כב ע"א).
6. וכ"כ אחרונים נוספים: מהרי"ט אלגזי (בכורות פרק א אות ז ס"ק א) עפ"י מג"מ (זכיה ומתנה פ"ד ה"ב) וכן בכך בהשוואה לפדיון פטר חמור של חברו שלא מדעתו; חז"א (מעשרות סי' ז ס"ק טו ד"ה גיטין, ליקוטים סי' ו ס"ק א); מעיל שמואל (דף כב). ועי' שו"ת באר יצחק (סי' א ענף ח); ברכת שמואל (ב"מ סי' כא); שו"ת עונג יו"ט (יר"ד סי' קח); מחנ"א (זכיה ומתנה סי' ו ד"ה העולה).

ה"מערכות חיים"⁷ מקשה על הגרעק"א. הרי לדעת הרמב"ן עצמו⁸, מקור דין זכיה אינו מטעם שליחות אלא דין עצמאי הנלמד מגזה"כ. וא"כ אי אפשר לומר שהמפריש יחשב שליח מטעם זכיה.

מתוך כך מסיק ה"מערכות חיים"⁹, שלדעת הרמב"ן אין כל צורך בשליחות לתרו"מ, ודי בכך שהבעלים אינם מתנגדים להפרשה. וכן כתבו גם הגרש"ז אויערבך¹⁰ והגרא"ז מלצר¹¹ בהסבר דעת הרמב"ן.

ליישוב קושייתו של הגרעק"א מדרשת הפסוק שהביאה הגמרא, אומרים הגרש"ז אויערבך¹² וה"מערכות חיים"¹³, שדרשת הגמרא באה ללמדנו שכאשר מפרישים תרו"מ ע"י שליחות – אזי מינוי השליח צריך להיות מדעתם של הבעלים. רק זה מה שנותן לשליחות את תקפה. אבל אין זה אומר ששליחות היא הדרך היחידה להפרשת תרו"מ ע"י מי שאינם הבעלים עצמם.

גם שיטה זו נראית מוקשה לענ"ד. הרמב"ן (פסחים ז ע"א ד"ה ופי' הסוגיא) דן בנוסח ברכת המצוות, ואומר:

שכל מצוה שאדם יוצא בה לתחילה ע"י אחר, כגון: ביעור (חמץ) – קבעוה ב"על"..." והוא הדין להפרשת תרו"מ וחלה, בכלן מברכין "על"..." אח"כ מצא הרמב"ן בדברי חז"ל¹⁴ שמברכים "להפריש". ומתוך הרמב"ן: יש לי לתקן, דהתם, כיון שאינה נעשית ע"י אחרים אלא מדעתן ע"י שליח שעשוהו בעלים, שהתורם את שאינו שלו אין תרומתו תרומה, ודרשינן: "אתם, גם אתם – לרבות שלוחכם, מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם" – הלכך לא דמיא לביעור ומילה וכיוצא בהן דמברך בהו "על"¹⁵.

ומכאן מוכח שכוח ההפרשה מסור רק ביד הבעלים, ולא ניתן לבוא ולהפריש שלא מכוחם¹⁶.

7. זכיה (סי' ג סעי' ב).
8. קידושין (כג ע"ב ד"ה מהו); ב"מ (עא ע"ב ד"ה הא).
9. זכיה שם (סעי' ג-ד).
10. בקונט' "לאפרושי מאיסורא" (סי' א אות ד).
11. בתשובה לקונט' לאפרושי מאיסורא.
12. לאפרושי מאיסורא (סי' א אות ז).
13. זכיה (סי' ג סעי' ו).
14. תוספתא (ברכות פ"ו הי"ט); ירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג).
15. וכן כתב הרמב"ן שם לענין חילול מעשר שני, שברכתו "על" רק משום שאינו חובה.
16. וכן נראה להוכיח מדעת הרמב"ן (מובאת לקמן פרק ג סעי' 2) שאין לסמוך על הפרשה מוכח גילוי דעת למפרע. ואם די בכך שהבעלים אינם מתנגדים להפרשה, מה החיסרון בכך שהדבר נודע רק לאחר ההפרשה?

ראיה נוספת לכך יש מדין הפרשה באפוטרופוס של יתומים (גיטין נב ע"ב)¹⁷. על כך מקשה הרמב"ן (ד"ה הא), שאם מהתורה אפוטרופוס אינו יכול להפריש תרו"מ, כיצד יכול הוא להפריש כדי להאכיל את היתומים? ומביא לכך שני תירוצים: בתירוץ הראשון הוא אומר מפרש שהפקר בית דין הפקר, ואילו בתירוץ השני (בלשון "ולי נראה") הוא אומר שתרומת האפוטרופוס מועילה מדין "זכין לאדם שלא בפניו". ולפי ההסבר של הגרש"ז אויערבך וסיעתו, היה לו לומר שההפרשה מועילה מכוח ניהותא בעלמא¹⁸!

וע"כ עלינו לומר שלדעת הרמב"ן (בתירוץ השני לכל הפחות) מועילה זכיה בהפרשת תרו"מ, כדברי הגרעק"א. ואכן מן התירוץ השני של הרמב"ן באפוטרופוס, מוכח, שלמרות שזכיה איננה מטעם שליחות – יש זכיה גם במצוות ולא רק בקניינים¹⁹. הדרך להסביר זאת היא עפ"י מה שכתב הברכת-שמואל²⁰ בשם הגר"ח מבריסק בדעת הסוברים שזכיה אינה מטעם שליחות. ולדעתו הם סוברים שזכיה היא סוג אחר של שליחות.

אפשרות אחרת היא לומר בדעת הרמב"ן, שבהפרשת תרו"מ אין משום "זכין מאדם", ולכן היא תועיל מטעם זכיה גם אם אינה מטעם שליחות. וניתן להסביר זאת עפ"י מה שכתבו הגרי"א מקובנא²¹ והגרש"ז אויערבך²², שהפרשת תרו"מ אינה זכיה מאדם אלא בירור חלקם של הכהן, הלוי והעני.

דרך נוספת ליישוב שיטת הרמב"ן היא עפ"י דברי האבני נזר²³, שמכיון שמצאנו שהפרשה מועילה במחשבה – גם שליחות מועילה בגילוי דעת, שהוא כמחשבה. ולפי הסבר זה, גילוי דעת אינו זכיה אלא שליחות גמורה; אלא שמכיון שאינה מפורשת, לא נאסרה במודר הנאה.

3. שיטת המאירי

בשיטת הרמב"ן הולך גם המאירי. ואלו דבריו (גיטין סו ע"א ד"ה ולענין) בביאור הגמרא בנדרים:

דהתם לאו צוואה דידיה הוא אלא שהוא כנותן רשות, כלומר: כל הרוצה יעשה. ודיו בכך לענין תורם שלא מדעת, דבגלוי דעתא סגי.

17. ראה מאמרנו: "הפרשה מכוח שליטה בנכסים" (פרק א סעי' 1).

18. כשם שמשמע מפירושו של המאירי שם (מובא לקמן סעי' 3).

19. ראה לעיל (מבוא סעי' 3) בשיטת הריטב"א.

20. קידושין (סי' י טו).

21. שו"ת באר יצחק (או"ח סי' א ענף ד ד"ה וגם).

22. "לאפרשי מאיסורא" (סי' א אות א).

23. אה"ע סי' רכג (אות מ).

ומכאן שלהפרשת תרו"מ אין צורך בשליחות כלל²⁴. מדבריו משמע שדי בכך שהבעלים מגלים את דעתם שמסכימים להפרשה, כשם שכתבו הגרש"ז אויערבך וסיעתו בדעת הרמב"ן.

המאירי (גיטין נב ע"א ד"ה אמר המאירי) הולך לשיטתו זו גם בדינו של אפוטרופוס המפריש מנכסי היתומים, למרות שאין בכוחם של קטנים למנות שליח, וכותב: ולמדת שהאפוטרופוס תורם בנכסי יתומים. ומה שאמרו בגמרא (שם) "...אתם ולא אפוטרופסין" – אין הלכה כן... ומ"מ, שאר בני אדם, כל שתרים את שאינו שלו בלא רשות הבעלים – אין תרומתו תרומה. ומכאן שדי בניהוחא של הבעלים. גם כאן, לשונו של המאירי היא שצריך "רשות" ולא דווקא שליחות²⁵, וכפי שכתב הגרש"ז אויערבך בדעת הרמב"ן. גראה שהדברים תואמים את שיטתו של המאירי (קידושין מה ע"ב ד"ה האב) שכתב שגילוי דעת אינו מועיל בקידושין. ומכאן שבמקום שיש צורך בשליחות – אין לסמוך על גילוי דעת.

לעומת זאת, בחידושיו לפסחים (ו ע"ב ד"ה אלא עיקר) כתב המאירי אגב דיון בכללי ברכת המצוות:

ואף בדברים שנעשים ע"י שליח, הן בדבר שצריך שימנוהו הבעלים, כגון תרומות ומעשרות, הן במה שאפשר להתמנות על כך בלא דעת בעלים, כגון מילה²⁶ והדלקת נר חנוכה... כל שעושה אותם לעצמו מברך בלמ"ד... ובהגהת תרו"מ: "להפריש"²⁷.

ומכאן שצריך מינוי מדעת הבעלים, ולא די בכך שאינם מתנגדים, וצע"ג.

24. ועי' מאירי נדרים (לה ע"ב ד"ה ואמר, לו ע"ב ד"ה התורם). ומדבריו שם משמע שצריך לכה"פ גילוי דעת.

שיטתו של המאירי בגדר זכיה, אם היא מטעם שליחות או מגוה"כ – איננה ידועה. ולכן קשה לעמוד על יסודה של שיטתו.

25. וכן כתב בחידושיו לקידושין (מא ע"ב ד"ה לפי, נב ע"ב ד"ה תורם) ולב"מ (כב ע"א ד"ה יראה). ולפי"ז מובנת שיטתו בדין הפרשה מכוח גילוי דעת למפרע (לקמן פרק ג סעי' 3), שמועילה. ולמרות שכתב שאין לסמוך על כך בקידושין: "כל שקדש את האשה לפלוני שלא בשליחותו, אע"פ שנתרצה זו בכך לכשידע – אינו כלום... הוצרכנו לכתבה מצד שמגאוני הראשונים כתבו בה מקודשת מצד זכין לו לאדם..." (קידושין מא ע"א ד"ה וכבר, וכ"כ בדף מד ע"ב ד"ה קטנה, דף מה ע"ב ד"ה האב).

26. הכוונה היא למצוותו האישית של האב למול את בנו, ולא למצוה על הין שיהיה מהול (עי' רמב"ם הל' מילה פ"ג ה"א).

27. בהמשך הדברים (ד"ה וחכמי) מביא המאירי שיטה אחרת (במהדיר שם כתב שזוהי שיטת הרמב"ן): "שכל מצוה שהיא חובה... אם בגופו אם ע"י שלוחו הממונה מצידו... – מברך בלמ"ד... וכגון תרומה וחלה, שא"א להן ע"י אחר אא"כ הוא שלוחו ממש ממונה מצידו...". והדברים עולים בקנה אחד.

4. שיטת הרשב"א

לעיל (סעי' 2) הבאנו את קושיית הרשב"א על הרמב"ן מדרשת הגמרא המחייבת מינוי שליחות גמור מדעתם של הבעלים. מתוך כך הוא מגיע להגדרה אחרת בהבנת הסוגיא בנדריים. לדעתו, האומר "כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום" הוא צורה של מינוי שליחות. ואילו מה שנאמר בתחילת הסוגיא שאדם יכול להפריש משלו על של חברו שלא מדעתו אם זוהי זכות בשבילו – זהו דין אחר. ואלו דבריו (נדריים לו ת"ב ד"ה הא):

דלא בעינן שלוחו לדעתו אלא בתורם משל בעל הכרי... אבל בתרם משלו על בעל הכרי, כיון שאינו של בעל הכרי – לא בעינן שליחותו ממש, ואין הדבר תלוי אלא אי זכות לו, וזכין לו לאדם שלא בפניו... בדעת הרשב"א נראה שיש שני מרכיבים בהפרשת תרו"מ: הקדשת התרומה והתרת השיריים. הקדשת התרומה דורשת שליחות. עליה נאמרה דרשת הפסוק: "כן תרימו גם אתם". אבל התרת השיריים אינה דורשת שליחות²⁸. צריך רק להקפיד על כך שהבעלים לא יתנגדו להפרשה. לכן, רק דינו של המפריש משלו על של חברו תלוי בשאלה אם זכות הוא לו.

הרשב"א²⁹ הולך לשיטתו גם בדין אפוטרופוס, ואומר שאפוטרופוס יכול לתקן את פירותיהם של היתומים רק מכוח אפוטרופוסתו, שהיא גדר מיוחד. ואינו מסביר שם שהפרשת האפוטרופוס מועילה בהסתמך על כך שהיתומים מעוניינים בה.

שיטתו של הרשב"א בסוגיא מוסברת היטב עפ"י שיטתו הכללית בגדרי זכיה³⁰. גם הוא סובר כמו הרמב"ן שזכיה איננה מטעם שליחות, ומקורה הוא מגזרת הכתוב³¹. ולכן מובן מדוע זכיה אינה מועילה אלא בקניינים ולא במצוות, וכן אינה מועילה להוציא מרשותו של אדם. לכן חייב הוא לומר, שמכיון שלמדנו שצריך שליחות – לא יועיל גילוי דעת במפריש משל בעל הכרי. כך מוכח גם מדברי הרשב"א עצמו בחידושו לקידושין³². שם הוא דן בשיטה הסוברת שזכיה מטעם שליחות, והוא מביא לכך ראיה מן הגמ' בנדריים האומרת שאדם יכול להפריש משלו על של חברו מטעם זכיה. ואילו בחידושו לנדריים (שהבאנו לעיל) הוא דוחה את

28. כך פירש בשו"ת עונג יו"ט (יו"ד סי' קז). ועי' שו"ת זכרון יהונתן (אה"ע סי' ב אות כב) שפירש בדרך אחרת.

29. קידושין (מא ע"ב ד"ה אתם, בפירושו השני); גיטין (גב ע"ב ד"ה הא, בפירושו השני). וראה מאמרנו: "הפרשה מכוח שליטה בנכסים" (פרק א סעי' 1).

30. כ"כ בשו"ת שארית ישראל (יו"ד סי' סו אות א). וראה מבוא.

31. קידושין (מב ע"א ד"ה מהא); נדריים (לו ע"ב ד"ה הא); שטמ"ק (ב"מ עא ע"ב ד"ה עוד, ח"ל). ועי' אמרי בינה (תרו"מ סי' ו).

32. דף מב ע"א (ד"ה מהא, ועי' מש"כ המהדיר בהוצאת מוסד הרב קוק, הע' 64).

הראיה ומבאר שאדם אינו יכול להפריש תרו"מ מטעם זכיה אלא כשמפריש משלו, שאז אין צורך בשליחות.

5. שיטת התוס' והרא"ש

התוס' (גיטין סו ע"א ד"ה כל) עומדים על כך שלשון "כל הרוצה יבוא ויתרום" – מותרת במודר הנאה, ומכאן שאינה לשון מינוי שליחות, ואעפ"כ מועילה לשון זו להפרשת תרומות ומעשרות. מאידך גיסא מצאנו במשנה (גיטין שם) שבכתיבת הגט הלשון הדרושה היא: "כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי". ומכאן שלשון זו היא לשון שליחות גמורה. ליישוב הסתירה הם מביאים שני הסברים:

באומר "כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום" – לאו משום דכי אמר הכי לאו שליחותיה עביד, דבתרומה בעינן שליחות! אלא לענין מודר הנאה דווקא לא חשיב שליחות שיחשב בכך כמהנה ליה, כיון שלא ציווה לו לעצמו. או שמא יש לחלק דהכא (בגט) לא קאמר "כל הרוצה לכתוב", אלא "כל השומע" – דיחד יהדיה למי ששומע קולו.

וכך כתב גם הרא"ש בתוספותיו³³.

מלשונם של בעלי התוס' בתירוץ הראשון משמע שהם מסכימים לדברי הרשב"א, שבתרומה צריך שליחות, והביטוי "כל הרוצה" הוא אכן לשון שליחות. ומכאן משתמע שלשון זו תועיל אפילו בכתיבת הגט.

לעומת זאת, מן התירוץ השני משמע שלשון "כל הרוצה" לא מועילה בגט. אין היא לשון מינוי שליחות, מפני שאין בה פנייה אישית אל השליח. ומכאן, שמה שלשון זו מועילה בתרומה, זה מפני שאין צורך במינוי שליחות מפורש.

בסוגיית המקבילה בנדרים (לו ע"ב), מבארים התוס' והרא"ש (ד"ה כל הרוצה) כיצד מועילה לשון "כל הרוצה", ואומרים:

דעת איכא, שליחות ליכא.

לפי הסבר זה, בהפרשת תרו"מ אין צורך במינוי שליחות. מה שנדרש הוא רק "דעת". לשון זו, שיש בה "דעת" ואין בה שליחות – היא המותרת במודר הנאה. הסבר זה יכול להתפרש בשתי צורות:

דרך אחת היא לומר שאכן אין כל צורך בשליחות להפרשת תרו"מ, ודי בכך שההפרשה תהיה בהסכמתם של הבעלים. פירושה של דרשת הפסוק "אף שלוחכם, לדעתכם" – תהיה לפי זה, שהפרשת תרו"מ מועילה בכל מקרה בו הבעלים יודעים בהפרשה ומסכימים לה³⁴, וכפי שהבאנו לעיל (סעי' 3–4) בדעת הרמב"ן והמאירי.

33. תוס' הרא"ש שם (ד"ה כל). שם ההבדל בין שני התירוצים מודגש יותר בלשון. והנוסח של התירוץ השני בתוס' הוא: "כל הרוצה יתרום – דהתם תלה הדבר ברצונו, שוייה שליח".

34. וכך משמע מהתוס' נדרים שם (ד"ה אלא, משל), ואלו דבריהם: "דכיון דבתרומה צריך דעת – הוי

עפ"י עיקרון זה מסביר הגרש"ז אויערבך זצ"ל³⁵ את דברי הרא"ש בתוספותיו לב"מ (מט ע"א ד"ה רשא"י). הרא"ש מסביר שם כיצד יכול לוי, שנודע לו על מעשר המיועד בשבילו – להפריש אותו מיד כתרומת מעשר על פירות אחרים בלי לזכות קודם במעשר. ואלו דברי הרא"ש בתירוצו השני:

א"נ, לא גרע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכריו על תבואה שלו. ומכאן מוכח שלהפרשת תרו"מ די בנתינת רשות של הבעלים ואין כל צורך בשליחות מטעמם³⁶.

אך ישנה דרך אחרת להסביר את דעת התוס' והרא"ש. לענ"ד נראה שדחוק להעמיס בלשונם בסוגיא את ההסבר של הגרש"ז אויערבך, מפני שהצורך בשליחות מופיע שם כמעט בכל משפט. ניתן לומר שאמנם יש צורך בשליחות, אך אם הבעלים גילו את דעתם שהם מעוניינים בהפרשה – תועיל הפרשתו של המדיר מדין זכיה שמטעם שליחות³⁷. ואכן, בתחילת הסוגיא בגדרים, במהלך הדיון במפריש משלו על של חברו, כתבו התוס' (ד"ה מי):

דזכין לאדם שלא בפניו, וזכיה מטעם שליחות – שפיר הוי שליחותא. והא דאמרינן בכל דוכתא דזכיה מטעם שליחות – מהכא תניא לה.

כמו שלוחו, דמצוהו לך ותרום. וכיון דרבנן הפקיעו תורת השליחות מיניה – שפיר עביד". משיטת התוס' (תמורה יג ע"א ד"ה מתני') בענין שותף שאינו תרום – אין להביא ראיה, מפני שייתכן שאין לו ניהוחא בהפרשה.

בענין אפטרופוס, כתבו התוס' (גיטין מ ע"ב ד"ה וכתב) ותוס' הרא"ש (שם, וברף נב ע"ב ד"ה כאן) שהוא מפריש ליתומים מכוח הפקר בית דין. אך אין מכאן ראיה לנדר"ד, מפני ששם מדובר בקטנים. שלדעת התוס' והרא"ש אין להם דין זכיה אלא מדרבנן.

35. "לאפרושי מאיסורא" (סי' א אות ד).

36. יש להביא ראיה לכך גם משיטת התוס'. התוס' אומרים במנחות (דף סו ע"ב ד"ה אומר) שגיבור ההקדש יכול לתרום (ראה מאמרנו: "הפרשה מכוח שליטה בנכסים", פרק א סעי' 6). אי אפשר לומר שתרומה זו מועילה מדיני זכיה או שליחות, משום שנראה שאין גדרי שליחות וזכיה כלפי שמיא (עי' אור שמח תרומות פ"ד ה"ב, ועי' גדרים לה ע"ב: "הני כהני, שלוחי דידן או שלוחי דשמיא"). ואם כך הם סוברים, יצא שבכדי להפריש תרו"מ די בכך שהבעלים אינם מתנגדים להפרשה. וכפי שכתבו אחרונים בדעת הרמב"ן (לעיל סעי' 2) וברעת הרמב"ם (לקמן פרק ג סעי' 3). אם ננקוט שגם הרמב"ם מודה בגיזבר הקדש (כרעת שו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קעב סעי' ד), תהיה מכאן ראיה גם בדעת הרמב"ם. אך אם נאמר ששליטתו של הגיזבר בנכסים היא מקור הסמכות שלו להפריש – אין מכאן כל ראיה.

37. וכ"ב בשו"ת שארית ישראל (סי' סו אות ב).

וכן כתב הרא"ש (ד"ה כיון, אלא) בלשון אחרת. דעת התוס'³⁸ והרא"ש³⁹ במקומות אחרים בש"ס היא שזכיה מטעם שליחות. לפי עיקרון זה, גילוי הדעת דרוש כדי לוודא שאבן ההפרשה היא זכות לאותו אדם. ניתן לומר את ההסבר הזה גם בדברי התוס' בגיטין, האומרים שבתרומה צריך שליחות. ולומר שאין כוונתם למינוי שליחות מפורש אלא שמכיון שזכיה מטעם שליחות – כל גילוי דעת ברור יוצר שליחות בתרומה, מבלי להזדקק לגדרים הפורמליים של מינוי שליחות בנושאים אחרים; וזהו מקור ההבדל שבין תרומה וגיטין לבין נדרים.

לסברה זו, שגילוי דעת מועיל במקום מינוי מפורש של שליחות, יש להביא ראיה משיטת הרא"ש בהלכות קידושין. הדיון שם הוא באב שקידש אשה לבנו מבלי שנודע לנו שנתמנה לשליח. וכך נאמר בגמרא (קידושין מה ע"ב):

...שמא נתרצה הבן לא אמרינן. לא חציף איניש לשוויי לאבוהי שליח.

ומכאן למדנו, שאילו נתרצה הבן – היו הקידושין תופסים, למרות שלא היה שום מינוי מפורש⁴⁰. עפ"י זה פסק הרא"ש (קידושין פרק ב סי' ז):

ועוד היה נראה לדקדק משמועה זו, שאם גילה דעתו לשדכן שהוא חפץ באשה פלונית ואמר לשדכה לו והלך השדכן וקידשה לו בלא מינוי שליחות – שהיא מקודשת לו... כיון שזכיה מטעם שליחות⁴¹.

וכך נפסק להלכה בשו"ע⁴², שאדם יכול לקדש אשה לחברו עפ"י גילוי דעת.

38. פסחים (צא ע"ב ד"ה איש זוכה); כתובות (יא ע"א ד"ה קטן); נדרים (לו ע"ב ד"ה מי); גיטין (יא ע"א ד"ה התופס, סד ע"ב ד"ה שאני); קידושין (נו ע"א ד"ה מתקיף); סנהדרין (סח ע"ב ד"ה קטן).

39. תוס' הרא"ש (כתובות יא ע"א ד"ה גוי; נדרים לו ע"ב ד"ה כיון, אלא; קידושין מא ע"ב ד"ה מכאן, מב ע"ב ד"ה איש, אלא); פסקי הרא"ש (גיטין פרק א סי' יא; קידושין פרק ב סי' ו).

40. וכן מפרש רש"י (ד"ה ודילמא); "ודילמא ארצויי ארצי – בן קמיה אביו וגילה לו דעתו שהוא חפץ בה. והאב נעשה לו שליח מאליו, וזכין לאדם שלא בפניו".

41. וכן כתב בתוס' הרא"ש (קידושין מה ע"ב ד"ה ודילמא).

42. אה"ע (סי' לה סעי' ד). ועי' חלקת-מחוקק (שם) שפקפק בזה. ועי' ערוה"ש (שם סעי' כד) שכתב שהדברים אמורים דווקא בשביקש לשדכה לו, ולא די בגילוי דעת אחר. והשווה למשי"כ בשו"ע (סי' לו סעי' יא, ח"מ וב"ש שם).

בשו"ת חת"ם סופר (אה"ע סי' יא ד"ה ואמרת) הסיק מכאן שבכל מקום שבו ישנו קושי פורמלי במינוי השליחות – אפשר להפריש על סמך גילוי דעת, ומדין זכיה. ובתנאי שגילוי הדעת יהיה מפורש למקרה הנדון.

בקצוה"ח (סי' שפב ס"ק ב) דחה את הראיה מסוגיא זו, ומעיר שגילוי דעת מועיל מדין זכיה בכל מקום בו חל דין "זכין". אבל במקומות בהם אין דין זכיה אין אפשרות לעשות את הפעולה על סמך גילוי דעת. והולך לשטתו לקמן (פרק ב סעי' 4).

לסיכום שיטת התוס' והרא"ש:

לדעתם, זכיה מועילה מטעם שליחות, ולכן ניתן להפריש תרו"מ על סמך זה ש"זכין לאדם שלא בפניו". מכיון שהפרשת תרו"מ איננה זכות מוחלטת⁴³ – אין לסמוך על כך ללא גילוי דעת מפורש של הבעלים. אך אם היה גילוי דעת – הדבר מועיל אף ללא מינוי פורמלי של שליחות.

6. שיטת הר"ן והנמוק"י

כפי שהזכרנו לעיל (סעי' 2), הר"ן בגיטין (לרי"ף דף לב ע"ב סד"ה מתני') מביא את דברי הרמב"ן, הסובר שדי בגילוי דעת להפרשת תרו"מ, ומקשה עליו: ותמהני: דהתם, בפ' אלו מציאות (ב"מ כב ע"א) קא אמינא, דההיא ד"כלך אצל יפות" – דווקא דשווייה שליח... (שנאמר:) "אתם – גם אתם, לרבות שלוחכם. מה אתם – לדעתכם, אף שלוחכם – לדעתכם...". ומכאן, שלהפרשת תרו"מ נדרשת שליחות, ולא די בגילוי דעת. מתוך כך מסיק הר"ן:

ולפיכך נראה כמו שתירצו בתוס' (ז"ה כל, בתירוץ הראשון), דנהי דבאומר "כל הרוצה" – שלוחיה הוי; אפ"ה, כיון שלא ייחדו – לא חשיב מהני ליה כדי שיהא אסור במודר הנאה.

לעיל (סעי' 5) הסתפקנו בהסבר דעת התוס'. וכן היה מקום להסתפק בדעת הר"ן אם נדרשת שליחות להפרשה. קושיית הר"ן על הרמב"ן מורה שהוא מצריך מינוי שליחות גמור⁴⁴. וכן מוכח מדבריו, שלשון "כל הרוצה" תועיל משום כך אפילו בגט. ורק במודר אין היא נחשבת להנאה, מפני שאין בה בקשה אישית⁴⁵. וכך למד גם בדעת התוס'.

לאור האמור, יש להקשות על דברי הר"ן בפירושו לסוגיא בנדרים (לו ע"א ד"ה

הכא):

וכי האי גוונא מהני לגבי תרומה, דבגילוי דעת בלחוד דניחא ליה – סגי. ולגבי מודר הנאה לא חשיב מהנה, כיון דלא משוי ליה אידך שליח בהדיא...

43. וכ"כ בתוס' הרא"ש (כתובות יא ע"א ד"ה גוי).

44. וכן משמע מדברי הר"ן בחולין (לרי"ף דף לג ע"א ד"ה גרסי'), האומר שלשון "כל הרוצה" היא צורה של מינוי שליחות לכל העולם.

45. כן נכתב גם בפירוש המיוחס לרש"י (נדרים שם ד"ה באומר). וכן הבין המחנ"א (זכיה ומתנה סי' ו ד"ה העולה) בדעת הר"ן. וכבר עמד על כך בקרית מלך רב (ח"א גירושין פ"ב הי"ג) שמסיבה זו לא מועילה לשון "כל התורם אינו מפסיד", שכן חסרה בה הבקשה.

וכן כתב הנמוק⁴⁶. דברי הר"ן אינם יכולים להתפרש כפשוטם, שלשון "כל הרוצה" איננה לשון שליחות ולא תועיל בגט. פירוש זה עומד בסתירה לדברי הר"ן עצמו בגיטין שם, שהכשיר שליחות בלשון זו. קשה גם לומר שהר"ן חזר בו בפירושו לנדרים ונוקט שם שגילוי דעת מספיק, ואין כל צורך במינוי שליחות⁴⁷. זאת משום שבהמשך הדברים בנדרים (ד"ה הכא) הוא נוטה לומר שלשון "כל התורם אינו מפסיד" – לא תועיל. ואם די בגילוי דעת שניחא לו בהפרשה – קשה שלא לראות בכך גילוי דעת. ולפיכך יש לומר בדעת הר"ן שלשון "כל הרוצה" היא לשון מינוי שליחות.

אך דברי הר"ן עדיין קשים להבנה. הר"ן עצמו כותב בפירושו לנדרים (ד"ה איבעיא) שזכיה היא מטעם שליחות. וא"כ, מדוע לא יועיל גילוי דעת כדי להפריש מטעם "זכין לאדם שלא בפניו"? קשה לומר שהר"ן סובר כמו הרשב"א⁴⁸ האומר שזכיה אינה מועילה בתרו"מ, מטעם שאין "זכין מאדם" וכדו'. שכן נראה שהרשב"א הולך לשיטתו, שזכיה אינה מטעם שליחות. אבל הר"ן שם⁴⁹, הסובר שזכיה מטעם שליחות ומועילה בתרו"מ, מדוע לא יסבור שגילוי דעת מועיל בהם?

מכוח קושיות אלו, כתב הגרש"ז אויערבך⁵⁰ בדעת הר"ן, שאכן לשון "כל הרוצה" אינה לשון של שליחות אלא לשון של גילוי דעת. וכן משמע מדברי הנמוק⁴⁶, שגם הוא הולך בשיטת הר"ן כאן. גילוי דעת זה מועיל מכוח זכיה שמטעם שליחות⁵¹. אלא שגילוי הדעת צריך להיות מפורש דיו כהבעה של רצון בהפרשה, ולא די בלשון המבטאת הסכמה. ולכן כתב הר"ן שיתכן שלשון "כל התורם אינו מפסיד" – אינה מועילה. ולפי זה צריך לומר, שמה שלשון "כל הרוצה" מועילה גם בגט למרות שאינה אלא לשון גילוי דעת – גם זה מדין זכיה. ואף שזה בכלל "זכין מאדם" – י"ל שמכיון שזכיה מטעם שליחות לדעת הר"ן, מועילה זכיה גם בכה"ג⁵². לפיכך יוצא לדעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שהמחלוקת שבין הר"ן לרמב"ן איננה בשאלה אם גילוי דעת מועיל, אלא בשאלה מאיזה טעם הוא מועיל, ואיזה סוג של

46. לרי"ף נדרים (דף יב ע"א ד"ה פסקא).

47. הסבר זה נכתב בשו"ת שארית ישראל (סי' סו אות ב).

48. לעיל (סעי' 4).

49. וכן בר"ן לרי"ף (קידושין יז ע"ב סד"ה גרסי').

50. קונט' "לאפרושי מאיסורא" (סי' א אות ד).

51. בחידושו לגיטין (דף נב ע"א ד"ה לא) כתב הר"ן שאפטרופוס מפריש ליתומים מכוח הפקר בית דין הפקר, ואינו מסביר שהוא מטעם נחותא. אך הדברים מובנים היטב עפ"י שיטתו. שכן זכיה מועילה מטעם שליחות, ולכן אין זכיה לקטן מן התורה.

52. וכן מוכח מדברי הר"ן בקידושין (לרי"ף דף יח ע"ב ד"ה איתמר קטנה) שכתב שקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה – מקודשת אם נתרצה האב. ומסביר שהוא מטעם "זכין לאדם שלא בפניו". חאת אעפ"י שיוצאת מרשותו, והוי "זכין מאדם". וא"כ ה"ה לגירושין במקום שהיה גילוי דעת ברור. ועי' שו"ת אגרות משה (אה"ע ח"א סי' קיח) שפסק שאפשר לכתובת גט מכוח זכיה.

גילוי דעת דרוש: לדעת הרמב"ן – מפני שאין צורך בשליחות, ולכן די בנתינת רשות או בהסכמה. ולדעת הר"ן – מפני שזכיה היא מטעם שליחות, ולכן מינוי השליחות יכול להעשות בכל לשון שמבטאת רצון מפורש, אבל רשות או הסכמה אינן מועילות.

ולפי מה שהסקנו לעיל (סעי' 2) בדעת הרמב"ן, שההפרשה מועילה מדין זכיה – י"ל שגם הר"ן מודה בזה לרמב"ן, אלא שנחלקו בשאלה אם זכיה מטעם שליחות.

לסיכום שיטת הר"ן והנמוק"י:

לדעת הנמוק"י, גילוי דעת מועיל בהפרשת תרו"מ. לדעת הר"ן, זכיה היא מטעם שליחות. דינו של גילוי דעת אינו ברור לחלוטין בדעתו, אך נראה יותר לומר שאם גילוי הדעת הוא ברור כהבעה של רצון להפרשה – הוא מועיל בתרו"מ לדעת הר"ן.

6. שיטת הריטב"א ורבינו קרשקש

שיטת הריטב"א בשאלה זו, של גילוי דעת בתרו"מ, צריכה בירור. בחידושו על פסקי הרמב"ן בנדרים (יב ע"א, ד"ה ותורם) כותב הריטב"א: אוקימנא למתני' בדקאמר מודר "כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום". פירוש, דהשתא לאו שליחותיה קא עביד... והיכא דאמר "כל השומע קולו יתרום" – אסור לזה לתרום, דשליחותיה קא עביד, דכי האי לישנא שליחות הוא, כדתנן לגבי גט: "כל השומע קולו יכתוב גט לאשתו – כותבין ונותנין לו". אבל אמר "כל התורם אינו מפסיד" – לא שליחות הוא כלל, ודכוותה במודר הנאה – מותר.

את דברי הריטב"א ניתן להבין בשתי צורות:

הדרך הראשונה היא לומר שגילוי דעת מועיל בהפרשת תרו"מ⁵³. דברי הריטב"א יתפרשו איפוא כך: בענין "כל השומע קולו יתרום" – כותב הריטב"א שלשון זו אסורה במודר, ומביא לכך ראיה משליחות לכתובת הגט. ומשמע, שהגדרת המושג "שליחות" זהה בנדרים ובגיטין. ומכאן שהלשון: "כל הרוצה לתרום יבוא ויתרום" מועילה בתרו"מ מכוח היותה גילוי דעת. וכך כתב גם רבינו קרשקש⁵⁴, שהגדרת השליחות זהה בגט ובמודר, ולכן הסיק שבתרו"מ די "בגילוי דעת לחוד". כמו כן,

53. ניתן להוכיח זאת גם לאור מה שכתבנו בדעת הריטב"א לקמן (פרק ג סעי' 2) בסוגיית גילוי דעת למפרע.

54. חידושים המיוחסים לריטב"א (גיטין טו ע"א ד"ה מתני').

בענין "כל התורם אינו מפסיד" אומר הריטב"א שאין זו שליחות. מדבריו משמע שאעפ"כ מועילה לשון זו בתרו"מ⁵⁵. ומכאן שגילוי דעת מועיל.

את דברינו אלה, שגילוי דעת מועיל במקום מינוי כשליחות, יש להוכיח גם מדברי הריטב"א בקידושין (מה ע"ב ד"ה ופרכי'), בענין בן שגילה דעתו שחפץ בפלונית והלך אביו וקידשה לו⁵⁶:

וכי קידשה ניהליה - חשיב זכות, וזכין לאדם שלא בפניו אא"כ שמענוהו מוחה אח"כ כששמע...

ומכאן שגילוי דעת מועיל מדין זכיה גם כאשר אין מינוי שליחות. דברי הריטב"א אינם אמורים דווקא בקידושין ובקניינים אלא גם במצוות. ראייה לכך יש מדברי הריטב"א בחידושו לכתובות⁵⁷, שם הוא מבאר שגיוור של ילד קטן ע"י בית הדין - מועיל מן התורה, משום שזכיה איננה מטעם שליחות⁵⁸. וכן כתב בחידושו לקידושין⁵⁹ שזכיה מועילה בשחיטת קרבן פסח.

הבנה זו בריטב"א, שלפיה אפשר להפריש תרו"מ מכוח גילוי דעת - מוקשה מתוך דבריו שלו במקומות אחרים. בחידושו לקידושין (מא ע"ב ד"ה אתם), מסביר הריטב"א מדוע לא מועילה תרומה של שותף ואריס (וכן אפוטרופוס), ואומר:

וטעמא דאין תורמין, משום דלתרומה בעינן שליחות פרטית, וליכא.

ומכאן שנדרש מינוי שליחות גמור, ואי אפשר להסתמך על אומדנא שהבעלים מסכימים להפרשה⁶⁰. אי אפשר לפרש שגם גילוי דעת נקרא "שליחות פרטית", כפי שכתבנו לעיל (סעי' 6) בדעת הר"ן, מפני שלדעת הריטב"א זכיה היא מושג עצמאי ואינה מטעם שליחות⁶¹.

55. עי' חידושי הריטב"א לנדרים, הרצאת מוסד הרב קוק (לו ע"ב הע' 135).

56. ראה לעיל (סעי' 4).

57. כתובות (יא ע"א ד"ה מאי).

58. וכן כתב בחידושין לקידושין (כג ע"א ד"ה איבעיא, מא ע"ב ד"ה והא דתנן, מב ע"א ד"ה ואלא הא).

59. דף מא ע"ב (ד"ה והא דתנן). וכבר עמד על כך בראשי בשמים (סי' טו, מובא במהדיר לחי' הריטב"א שם, הרצאת מוסד הרב קוק, הע' 58), שלדעת הריטב"א יש זכיה גם במעשים ולא רק בקניינים. להסבר הדבר, עי' לעיל פרק א' (הע' 20).

60. מסיבה זו כתב הריטב"א בגיטין (מהדורת מוסד הרב קוק, נב ע"א ד"ה או שמינוהו, ורמיניה) שאפוטרופוס יכול להפריש רק מתקנת חכמים מטעם הפקר בית דין. ואע"פ שברור שהיתומים מעוניינים שהאפוטרופוס יפריש בשבילם. ואין לומר שזכיה אינה מועילה ביתומים, שכן דעת הריטב"א (קידושין כג ע"א ד"ה איבעיא, מב ע"א ד"ה ואלא הא, ב"מ עא ע"ב ד"ה מידי) היא שיש זכיה לקטן מן התורה.

61. כתובות (יא ע"א ד"ה מאי); קידושין (כג ע"א ד"ה איבעיא, מא ע"ב ד"ה והא דתנן, מב ע"א ד"ה ואלא הא).

וכן מוכח מדברי הריטב"א בדיני ברכת המצוות (פסחים ז ע"ב דה והילכתא), שם הוא מחלק בין הפרשת תרו"מ לבין שחיטת קרבן פסח:
 וכל שאר המצוות... יש מהן שאין קבועות חובה על העושה... שיוצא בהן ע"י שלוחו, אבל שלא ע"י שלוחו אינו יוצא כלל... ומזה המין: ... הפרשת תרומה ומעשרות...
 והמין השלישי... הוא מן המצוות שהן חובה עליו, אבל יוצא בהן ע"י אחרים אפילו שלא בשליחותו, כגון... שחיטת פסח וקדשים...

עפ"י ראיות אלו, נראה שיש לבאר שהריטב"א אינו מחלק בין שליחות לבין גילוי דעת, אלא בין שליחות מפורשת לשליחות שאינה מפורשת. נתינת גט איננה דבר שאדם מעוניין בו באופן נורמלי. לכן מינוי השליח צריך להיות בלשון ברורה וחד-משמעית. לשון כזאת היא האסורה גם במודר. אבל בתרו"מ, שהפרשתם ע"י שליח היא דבר נורמלי לחלוטין – די במינוי שליחות בלשון פחות מפורשת.

על הסבר זה יש לשאול: אמנם לדעת הריטב"א זכיה אינה מטעם שליחות, אבל מדוע לא תועיל זכיה בהפרשת תרו"מ כשם שהיא מועילה בגיור ובשחיטת קרבן פסח? גם אין לומר בדעת הריטב"א שאין "זכין מאדם". שכן בחידושו לקידושין (מד ע"ב ד"ה איתמר) הוא דן בנערה שנתקדשה שלא לדעת אביה, ואומר:
 כי שמע האב ונתרצה – זכתה לו למפרע⁶², דזכין לאדם שלא בפניו... ומכאן שדין זכיה אמור גם כאשר זכין "מאדם". וצריך לומר א"כ בדעת הריטב"א, שגזירת הכתוב היא בתרו"מ שצריך שליחות דווקא, ולא די בזכיה⁶³.

גם רבינו קרשקש (גיטין שם) כתב כדברי הריטב"א בדין אפוטרופוס: הוא לאו מדינא, דהא גבי תרומה שליח ממש בעינן, ויתומים לאו בני שליחות נינהו! אלא שחכמים הפקירו הפירות לענין זה...
 אך נראה שאין סתירה מכאן למה שכתב בהסבר הגמרא בנדרים שדי בגילוי דעת. מדבריו כאן נראה שהוא חולק על הריטב"א בגדר זכיה, והוא סובר שזכיה היא מטעם שליחות ואין שליחות לקטן. ומסיבה זו אין האפוטרופוס יכול לתקן את פירותיהם של היתומים.

לסיכום דעת הריטב"א ורבינו קרשקש:

בדעת רבינו קרשקש נראה לומר שזכיה מועילה מטעם שליחות, ולכן ניתן להפריש תרו"מ מכוח גילוי דעת, בהסתמך על דין זכיה. מסיבה זו, אין אפשרות להפריש תרו"מ לקטן.

62. אמנם בקטנה הקידושין מועילים רק מכאן ולהבא, לאחור שיתרצה האב, אבל בנערה הדבר מועיל למפרע.

63. כך כתב הגרי"ז מינצברג (שו"ת שארית ישראל יו"ד סי' סו אות ב) בדעת התוס' והר"ן בגיטין.

לדעת הריטב"א זכיה איננה מטעם שליחות. אעפ"כ, ניתן לזכות אדם במצוה מדין זכיה. אך יש להסתפק בדעתו מזה יהיה הדין בהפרשת תרו"מ.

8. גילוי דעת בתרו"מ, סיכום

מתוך בירור הסוגיא ניתן לעמוד על סיכום שיטות הראשונים בנושא זה: לדעת הרשב"א – הפרשת תרו"מ דורשת שליחות גמורה. (ולדעתו זכיה אינה מטעם שליחות). ובדעת הריטב"א יש להסתפק אם גילוי דעת מועיל בתרו"מ (לדעתו, זכיה אינה מטעם שליחות אך היא מועילה גם במצוות).
יש הסוברים שבהפרשת תרו"מ די בגילוי דעת ואין צורך במינוי שליחות. כך היא דעת הרמב"ן – (לדעתו זכיה איננה מטעם שליחות), רבינו קרשקש (ולדעתו נראה שזכיה מטעם שליחות), הנמוקי' והמאירי (אך דעתם בגדר זכיה אינה ידועה). וכך נראה לומר בדעת התוס', הרא"ש והר"ן (ולדעתם, זכיה היא מטעם שליחות).
בדעת הרמב"ן יש אומרים שלהפרשת תרו"מ אין צורך בשליחות כלל, ודי בכך שהבעלים אינם מתנגדים להפרשה. וכך נראה לומר בדעת המאירי. ואילו בדעת התוס' הר"ן והרא"ש נראה לומר שההפרשה מועילה מדין זכיה שמטעם שליחות.

פרק ב – מחלוקת הפוסקים בחלה

1. מינוי לדבר שלא בא לעולם

ישנו דיון בראשונים במינוי שליח להפרשת חלה בדבר שלא בא לעולם (ראה מאמרנו: "מינוי להפרשה בדבר שלא בא לעולם"). באופן עקרוני, מינוי כזה אינו מועיל בתורת מינוי שליחות¹. ולכאורה יש בו משום גילוי דעת ברור שנוה לבעלים בהפרשת החלה מן העיסה. למעשה, נחלקו הראשונים בהלכות חלה, מטעם מה ניתן למנות שליח לעיסה שעדיין לא נילושה:

מדברי בעל התוס' בנויר² משמע שהפרשת החלה מועילה מטעם גילוי דעת. והוא הדין להפרשת תרו"מ.

לעומת זאת יש ראשונים שמגבילים את האפשרות הזאת למצב בו ההפרשה היא בידו של המשלח כבר בשעת מינוי השליחות³. לדעה זו נראה, בפשטות, שגילוי דעת

1. עפ"י נויר (יב ע"א).

2. דף יב ע"א (ד"ה מ"ט). כך למד החו"א (זרעים, ליקוטים סי' ו ס"ק ג) בדעתו. וראה מאמרנו שם (פרק ב סעי' 4).

3. ר"ת (מובא בתוס' נויר יב ע"א ד"ה מ"ט ובשטמ"ק שם ד"ה פסק רת"ם); רבינו עזריאל (מובא בשטמ"ק שם); סמ"ג (עשין קלד); סמ"ק (מצוה רמו); סה"ת (מפתחות, הלכות חלה סי' פג, מובא במרדכי חולין פרק ח סי' תרפט, ובב"ח יו"ד סי' שכז ד"ה וכתב). וראה מאמרנו שם (פרק ב).

בשלעצמו אינו מועיל כלל בהפרשת חלה⁴. כמה מן האחרונים העירו⁵ שאמנם גילוי דעת מועיל בתרו"מ, כפי שראינו בפרקים הקודמים. אבל אם אדם מינה שליח באופן שאינו מועיל עפ"י גרדי שליחות – אין לראות בכך גילוי דעת, מפני שייתכן שהוא מעוניין בשליחות דווקא.

2. הפרשת חלה ע"י גבל

הדיון בדברי הראשונים שם הוא באדם שקיבל רשות להפריש חלה, אם רשות זאת מועילה גם בדבר שלא בא לעולם מכוח גילוי הדעת של הבעלים. אך לא דנו שם בהפרשה ללא רשות כלל, שתועיל מכוח אומדנא שניחא להם בכך.

בשאלה זו, של הפרשה ללא רשות כלל, דן הסמ"ק⁶ ואומר, שהגבל, שנתבקש ללוש עיסה – מוסמך להפריש ממנה חלה גם ללא קבלת מינוי מבעה"ב. גם לדעתו אין הדברים אמורים אלא בגבל ובפועל ולא בסתם אדם. אך מ"מ למדנו מדבריו שניתן להפריש תרו"מ כאשר ישנה אומדנא ברורה לכך שהבעלים מעוניינים בהפרשתו.

דברי הסמ"ק, אמנם מובאים בטור⁷. אך הב"י, לאחר שדן בדברי הסמ"ק – דחה אותם, ואכן הם לא מובאים להלכה בשו"ע (יו"ד סי' שחח). ומכאן יש ללמוד שלא ניתן להפריש חלה מכוח אומדנא, ללא גילוי דעת מפורש.

3. דעת תרוה"ד בהפרשה מטעם זכיה

בשאלת ההפרשה מכוח אומדנא ברורה ללא גילוי דעת, דן בעל תרומת הדשן (סי' קפח):

שאלה: אשה בעלת הבית, לשה לה משרתת שלה עיסה, והלכה לחוץ וקודם שהפרישה חלה, וקודם שחזרה התחמצה העיסה כל צרכה, שאם

4. כך למד בקצוה"ח (סי' רמג ס"ק ח).
5. כ"כ בשו"ת באר יצחק (אור"ח סי' א ענף ג ד"ה אך באמת), שהממנה שליח באופן שאינו מועיל – גילה דעתו שרוצה בשליחות דווקא ולא בזכיה. לכן שליח שנתמנה לדשלב"ל לא יוכל להפריש מטעם זכיה. ובענין זה מצאנו בחולין (יב ע"א) שאם אדם מינה שליח להפריש ובא אחר ותרם במקומו – שאין ההפרשה חלה למרות שגילה דעתו שמעוניין להפריש ע"י שליח. לדעתו אין כל מחלוקת בין תרוה"ד לבין הראשונים הדנים בהפרשת חלה בדשלב"ל. החת"ם סופר (אה"ע סי' יא ד"ה ואמרת) מסביר שדבריהם של ראשונים אלו אמורים במצב שבו אין גילוי דעת מפורש למקרה מסויים. אבל במקום שגילוי הדעת הוא כללי – הוא לא מועיל לדעתם. וראה מאמרנו: "מינוי שליח להפרשה בדבר שלא בא לעולם" (פרק ב סעי' 4).
6. לפי תירוצים אלו, אין להקשות על דעת בעלי התוס' לאור שיטתם בגדר זכיה, שהיא מטעם שליחות.
7. מצוה רמו.
8. יו"ד (סי' שחח). בטעות נכתבו הדברים שם בשם הסמ"ג.

תשהה עוד שלא תאפה, תתקלקל העיסה. ובשביל כך, רוצה המשרתת להפריש החלה בלי רשות בעלת הבית...
תשובה: יראה, דשפיר דמי למיעבד הכי, דכיון דמתקלקלת העיסה – זכות הוא לה לבעלת הבית, וזכין לאדם שלא בפניו. וקו"ל זכיה מטעם שליחות איתרבי, ולענין תרומה רבינן שליחות מ"אתם – גם אתם". וה"נ, המשרתת נעשה שלוחה אפילו שלא מדעתה, מטעם דזכות הוא לה...
 לדעתו, אמנם נדרשת שליחות לחלה, אך די בידיעה דניחא ליה, מדין זכין לאדם שלא בפניו. וטעמו הוא משום שזכיה מטעם שליחות. כבר עמדנו לעיל (במבוא) על כך, שלסוברים שזכיה מטעם שליחות – פשוט לומר שזכיה תועיל גם בהפרשת תרו"מ, ובלבד שהזכות תהיה מוכחת במידה מספקת.

4. שיטות הפוסקים להלכה

הרמ"א⁸ פוסק להלכה כדברי תרוה"ד. ומוסיף, שמשרתת, שרגילה להפריש ברשותה של בעלת הבית – יכולה להפריש חלה ללא רשות גם כשאין העיסה מתקלקלת. ומכאן שניתן להפריש חלה מכוח אומדנא ברורה, אף ללא מינוי שליחות מפורש. והוא הדין להפרשת תרו"מ. כדעת תרוה"ד והרמ"א נוקטים רבים מן האחרונים⁹, שהמשרתת יכולה להפריש חלה מעיסה העומדת להתקלקל. המשל"מ¹⁰ מוסיף במפורש שהוא הדין לתרו"מ. ומכאן שניתן להפריש תרו"מ גם ללא מינוי שליחות וללא גילוי דעת, כאשר ישנה אומדנא ברורה שהבעלים מעוניינים בהפרשה.
 קצוה"ח¹¹ חולק על דברי תרוה"ד, ואומר שזכיה לא מועילה להפרשת חלה ותרומה. וטעמו, מפני שזכיה היא רק בהקנאה של חפץ למקבל ולא בדברים אחרים.

8. יו"ד סי' שכח (סעי' ג בהג"ה).

9. ב"ח (לטור שם) ומוסיף שאם הגבל או אחד מבני הבית הפרישו בלי רשות ההפרשה חלה בדיעבד; ש"ך (שם ס"ק ד) וסובר כב"י, שרק כשהעיסה מתקלקלת המשרתת יכולה להפריש; ט"ז (סי' שכח ס"ק ב, בסוף דבריו) ונוקט למעשה ברמ"א שאף אם אין העיסה מתקלקלת יכולה המשרתת להפריש; חת"ם סופר (אה"ע סי' יא ד"ה ואמרת); ערוה"ש (יו"ד סי' שכח סעי' ו-ז); הגרי"א מקובנא (שו"ת באר יצחק או"ח סי' א); חלת לחם (סי' ז סעי' ט וס"ק כא); שו"ת מנחת יהודה (לר' יהודה צבי ב"ר חיים זאב מלבוב, תקצ"ח, סי' צ); חו"א (זרעים, ליקוטים סי' ו ס"ק א).

10. בכורות פ"ד (היא ד"ה כלל). וכך נפסק בברם ציון (אוצר התרומות הלכות פסוקות פרק לא סעי' ט-ז).

11. סי' רמג ס"ק ח (וכ"כ בסי' שפב ס"ק ח). ועי' אבנ"מ (סי' לו ס"ק יב) שהקשה על משי"כ בעצמו בקצוה"ח.

ראיה לכך הוא מביא מדברי הרשב"א בנדרים (הובא לעיל פרק א סעי' 3) האומר שנדרשת שליחות גמורה להפרשת תרו"מ משל חברו. אך נראה שיש לדחות את הראיה, שכן י"ל שהרשב"א הולך לשיטתו, שסובר שזכיה מטעם גזירת הכתוב ולא מטעם שליחות, ולכן אינה מועילה אלא בקניינים. כדברי הקצות כתבו גם מרכבת המשנה¹² והעמק יהושע¹³. וטעמם, מפני שאמנם למדנו שזכין לאדם שלא בפניו, אך לא מצאנו שזכין מאדם (ראה מבוא, סעי' 4).

5. הפרשה מכוח אומדנא, סיכום

כאשר ישנה אומדנא ברורה שהבעלים מסכימים להפרשה (כגון: הפרשת חלה בעיסה העומדת להתקלקל) – דעת רוב מכריע של הפוסקים היא שניתן להפריש גם ללא שליחות או גילוי דעת של הבעלים. אבל אם האומדנא אינה ברורה (כגון: גבל הרוצה להפריש חלה או בדבר שלא בא לעולם) – ההפרשה איננה מועילה. דעת כמה מן הראשונים היא שמינוי שליח אינו מועיל בדבר שלא בא לעולם, למרות שיש בכך אומדנא או גילוי דעת שרצונו בהפרשה. דעת הקצות וסיעתו היא שלהפרשת תרו"מ נדרשת שליחות גמורה, מפני שלדעתם אין זכיה במעשים ומצוות או שאין זכין "מאדם" שלא בפניו. דעת השו"ע אינה ברורה, אך נראה יותר שהוא נוטה להקל בשאלה זו.

פרק ג – גילוי דעת למפרע

1. סוגיית הגמרא בב"מ

במסכת בבא מציעא, בפרק שני, נחלקו אבבי ורבא בשאלת "יאוש שלא מדעת". שם (כב ע"א) מובאת ראיה למ"ד "יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש" מן התוספתא בתרומות (פ"א ה"ה):
כיצד אמרו התורם שלא מדעת תרומתו תרומה? הרי שירד לתוך שדה

הקצות הקשה על דברי תרוה"ד והרמ"א בחלה, שאם זכין לאדם שלא בפניו גם במעשים, א"כ מדוע הצריכו הפוסקים הנ"ל שהעיסה תתקלקל או שלפעמים בעלת הבית נותנת למשרתת רשות? תיפוק ליה מדין זכיה! אך לפי מה שכתבו הגרעק"א והחזו"א (לעיל פרק א סעי' 2) הדבר מיושב יפה. לדעתם זכות זו תלויה בהסכמתו של בעה"ב לוותר על זכותו להפריש בעצמו. ואם לא כן, הרי זו חובה ולא זכות, שמפסידים ממנו את זכותו להפריש בעצמו. לכן רק בחשש קלקול, שאז זוהי זכות גמורה, או כשלפעמים נותנת לה רשות וא"כ גילתה דעתה שויתרה על זכותה להפריש בעצמה – יש כאן זכות, וזכין לו לאדם שלא בפניו.

12. הל' גירושין (פ"ו ד"ג).

13. סי' בא.

חבירו וליקט ותרם שלא ברשות, אם חושש משום גזל – אין תרומתו תרומה...

ומנין הוא יודע אם חושש משום גזל ואם לאו? הרי שבא בעה"ב ומצאו ואמר לו: כלך אצל יפות, אם נמצאו יפות מאלו – תרומתו תרומה, ואם לאו – אין תרומתו תרומה.

מכאן מוכיחה הגמרא, שאע"פ שבזמן שהופרשה התרומה לא ידע עליה בעה"ב, אך אח"כ נודע לו והסכים להפרשה (שהרי אמר לו כלך אצל יפות, ונמצאו יפות מהן, משמע שהיה מעונין בהפרשה) – תרומתו חלה למפרע. וא"כ, הוא הדין בייאוש שלא מדעת, שהייאוש חל למפרע אע"פ שלא ידע שאבדה לו האבידה, מכיון שהתייאש כאשר נודע לו הדבר.

ועונה הגמרא שם:

תרגמה רבא אליבא דאביי: דשווייה שליח. הכי נמי מסתברא, דאי ס"ד דלא שווייה שליח, מי הויא תרומתו תרומה? והא "אתם – גם אתם" אמר רחמנא, לרבות שלוחכם – מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם! אלא הכא במאי עסקינן? כגון דשווייה שליח וא"ל זיל תרום...

א"כ, מדובר כאן במקרה בו בעה"ב מינה שליח להפרשה ולא אמר לו מאלו פירות להפריש, והשליח הפריש מהיפות. ועל כך אומרת התוספתא שאם נמצאו יפות מהן – משמע שבעה"ב היה מרוצה ממעשה השליח, והשליחות קיימת. ולא אומרים לשליח "לתיקוני שדרתיך ולא לעיוותי".

2. שיטת התוס' וסיעתם

מתוך כך נוקטים התוס'¹ בסוגיא המקבילה בקידושין (נב ע"ב) שלאור מסקנת ההלכה כאביי, שייאוש שלא מדעת לא הוי ייאוש – לא מועילה הפרשה מכוח גילוי דעת הבא לאחריה. ולכן הברייתא מדברת בדשווייה שליח. וכן דעת: תוס' ר"י הוקן², הרמב"ן³, הראב"ד⁴, הריטב"א⁵ והריצב"ש⁶ – שאין אפשרות להפריש על סמך גילוי דעת למפרע.

1. תוד"ה אם.

2. קידושין (נב ע"א).

3. קידושין שם (ד"ה לא). ועי' ב"מ שם (ד"ה ואמאי, אמימר). ועי' בחידושי הרמב"ן לחולין (לט ע"ב ד"ה כשזיכה) שכתב שדבר שאינו חוב גמור, אם גילה דעתו אח"כ שהדבר הוא זכות שבכילו – זכין לאדם שלא בפניו. וכ"כ המחנ"א (זכיה ומתנה סי' ו). וצ"ע א"כ, מדוע הרמב"ן חולק כאן על הרמב"ם.

4. מובא בריטב"א (ב"מ שם ד"ה התניא).

5. ב"מ (כא ע"ב ד"ה התניא), קידושין (נב ע"א ד"ה ההוא).

6. מובא בשטמ"ק (ב"מ כא ע"ב).

מדרך לימוד הסוגיא משמע שגילוי דעת מראש היה מועיל גם לדעה זו, ואף אם אינו מינוי שליחות מפורש. שכן אלמלא בעיית ייאוש שלא מדעת – לא היה חסרון נוסף בהפרשה זו.⁷

3. שיטת הרמב"ם וסיעתו

הרמב"ם (תרומות פ"ד ה"ג), לעומת זאת, מביא את הסוגיא להלכה ולא מעמיד בדשווייה שליח. ואלו דבריו:

התורם שלא ברשות... אם בא בעה"ב ואמר לו כלך אצל יפות, אם היו יפות ממה שתרם – תרומתו תרומה, שהרי אינו מקפיד. ואם לא היו שם יפות – אין תרומתו תרומה, שלא אמר לו אלא על דרך מיחוי... וכן דעת התוס' רי"ד⁸, הסמ"ג⁹ והטור¹⁰ – שהברייתא עוסקת במי שלא נתמנה כשליח, והפרשתו מועילה מכוח גילוי דעת למפרע שניחא לבעה"ב בכך. וכן מובא להלכה בשו"ע¹¹, שגילוי דעת למפרע – מועיל.

על כך הקשו המפרשים: הרי מסקנת הסוגיא בב"מ היא שהמדובר בשליח שהתמנה ע"י בעה"ב להפרשת תרומה, ולא במי שתרם בלי רשות. והגמרא למדה זאת מפסוק, שנאמר "אתם – גם אתם". ולפיכך, בלי ידיעתו של בעה"ב אין כאן שליחות!

7. קידושין (נב ע"ב ד"ה התורם). אך בחידושי לב"מ (כא ע"ב ד"ה יראה) הביא את שתי הדעות. וראה לעיל (פרק א סעי' 3).
8. קידושין נב ע"א (ד"ה לא). נראה שהתוס' רי"ד הולך לשיטתו בדין שותף המפריש תרו"מ. שם (קידושין מא ע"ב) הוא מחלק בין שותפים בקרקע לשותפים בפירות, וההבדל תלוי בשאלה מי מהם ניחא ליה מסתמא שיפריש בשבילו. אמנם בדין אפוטרופוס כתב התוס' רי"ד (גיטין נב ע"א) שהוא מפריש ליתומים רק מכוח הפקר בית דין. אך אין ראיה לכך שא"א להפריש מכוח זכיה במקרים אחרים, שכן מדובר בקטנים. לדעת התוס' רי"ד (גיטין ט ע"ב) זכיה היא מטעם שליחות, ולכן אין לקטנים זכיה אלא מדרבנן. מסיבה זו חייב היה להסביר את דינם של היתומים בדרך אחרת.
9. עשין (מצוה קלד).
וכן כתב הסמ"ג (עשין סוף מצוה קמא) ששותף בעיסה יכול להפריש חלה שלא מדעת שותפו. ולפי דבריו כאן מסתבר לומר שהדבר מועיל מכוח נחותא. ואף שכתב שם שאדם אחר צריך שיטול רשות מכל בעלי העיסה – הוא משום שבמקרה זה אין אומדנא מספקת שניחא להם בכך. וכ"כ הישועות מלכו (קריית ארבע תרומות פ"ד ה"א) והגרש"ז אויערבך (מעדנ"א תרומות שם אות ג ד"ה יש).
- ומה שכתב הסמ"ג (עשין מצוה קלד) שניתן למנות שליח מראש להפרשת חלה רק מכוח "בידו" – יוסבר עפ"י תירוצים שונים שכתבו האחרונים שם. ראה מאמרנו: "מינוי שליח להפרשה בדשלכ"ל" (פרק ב סעי' 4-3).
10. יר"ד סי' שלא (דף רעד).
11. יר"ד (סי' שלא סעי' לא). ועי' אה"ע (סי' לו סעי' יא).

רבים מן האחרונים¹² תירצו שהרמב"ם מסתמך על דברי הגמרא בסוף הסוגיא, שם מבחין מר זוטרא בגילוי דעת למפרע בין נתינת רשות לאכול פירות לבין מה שנאמר בתוספתא לענין תרומה "כלך אצל יפות", ואומר:

הכי אמר רבא: לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה בלבד, משום דמצודה. אבל הכא (בבעה"ב שהסכים למפרע לכך שאריסו הרשה לאחרים לאכול מפירותיו) – משום כסיפותא הוא דאמר.

כך משמע גם מן הסוגיא המקבילה בקידושין (נב ע"ב), שהסיבה לכך ש"לא אמרו כלך אצל יפות אלא לענין תרומה", היא משום שמצודה שאני ולא משום שעשאו שליח¹³. וכך כתבו רבים מהאחרונים¹⁴.

מדבריהם למדנו שמינוי שליחות מפורש אינו מעכב בתרו"מ. אך עדיין יש לעיין בכונתו של הרמב"ם: האם רצונו לומר שבהפרשת תרומה אין כל צורך בשליחות, או שאמנם צריך שליחות, אך די בגילוי דעת כזה להחשיבו שליח?

הב"י (יו"ד סי' שלא, דף רעד ד"ה התורם) עונה על שאלה זו, וכותב¹⁵:

...דכיון דמידי דמצודה הוא, כיון דגלי דעתיה השתא, דיינינן דהכי הוה

דעתיה מעיקרא, והוי כאילו שווייה שליח.

לדעה זו, ההפרשה נעשית מכוח שליחות, אלא שהיא מועילה גם ללא מינוי מפורש. ומסתבר שהדבר מועיל מדין "זכין לאדם שלא בפניו"¹⁶.

12. עיי' קצוה"ח (סי' רסב ס"ק א); חזו"א (מעשרות סי' ז ס"ק יד ד"ה קידושין, ומש"כ). ועיי' שו"ת באר יצחק (סי' א ענף ח); שו"ת עונג יר"ט (יו"ד סי' קח).

13. שלא כותו"ש שם (ד"ה אם). ועיי' מהר"י קורקוס (פ"ד ה"ט); מראה הפנים (תרומות פ"א ה"א ד"ה הרי); אנציקלופדיה תלמודית (ערך "זכין" אות ו).

14. רדב"ז ומהר"י קורקוס (לרמב"ם שם); ב"י (יו"ד סי' שלא דף רעד, וכן בכס"מ לרמב"ם שם); ט"ו, בהג"ר א וברכ"י (יו"ד סי' שלא סעי' לא); ערוה"ש (זרעים סי' סג סעי' י-ג).

15. וכן כתבו הט"ז (יו"ד סי' שלא ס"ק טו) והגרי"א מקובנא (שו"ת באר יצחק או"ח סי' א ענף ח. וכן משמע מדברי המבי"ט (קריית ספר הל' תרומות פרק ד). ועיי' אוצר מפרשי התלמוד (ב"מ ח"ב עמ' מד-מה), שם מובא סיכום שיטות האחרונים בנקודה זו. לביור שיטת מרן בשו"ע, ראה לקמן פרק ד (סעי' 2).

16. ראה מבוא. ועיי' מחנ"א (גזילה סי' ב, זכיה ומתנה סי' ו ד"ה העולה).

הברכת שמואל (קידושין סי' י) כתב בדעת הרמב"ם (אישות פ"ג הי"ד) שזכיה מועילה מטעם שליחות. בכך מובנת שיטתו של הרמב"ם ב"כלך אצל יפות" (לעיל פרק ג סעי' 3), וכן בשותף ואריס. ולענין אפוטרופוס, שמועיל לדעת הרמב"ם מדאורייתא למרות שאין שליחות לקטן, ראה מאמרנו "הפרשה מכוח שליטה בנכסים" (פרק א סעי' 1), שם הבאנו את דעת הרשב"א, שההפרשה מועילה מצד כוח הבעלות שיש לאפוטרופוס בנכסי היתומים. אך לפי ההסבר של הגרש"ז אויערבך (לקמן) בדעת הרמב"ם, שההפרשה מועילה כשיש גילוי דעת למפרע מפני שאין כל צורך בשליחות – אפשר להבין את דברי הרמב"ם גם אם יסבור שזכיה אינה מטעם שליחות.

לעומת זאת, כתבו הגרש"ז אויערבך¹⁷, הגרא"ז מלצר¹⁸ ועוד אחרונים¹⁹, שלדעת הרמב"ם ההפרשה מועילה לא מטעם זכיה ושלחות, אלא בגלל שבעה"ב אינו מתנגד להפרשה²⁰. לדעה זו, אין השליחות אלא אחת הדרכים להפריש ממה שאינו שלו, אבל אם אין התנגדות מצד הבעלים – ניתן להפריש גם בלאו הכי. ומתוך כך מסיק הגרש"ז אויערבך²¹ שאדם יכול להפריש תרו"מ גם מהפקר.

את הדברים הללו ניתן לדייק מלשונו של הרמב"ם (פ"ד ה"ב):
 והתורם את שאינו שלו שלא ברשות הבעלים...

ומכאן שרק התנגדותם של הבעלים היא המעכבת את ההפרשה ע"י אחר²².
 לפי ההסברים הללו בדעת הרמב"ם, מינוי השליחות מראש אינו לעיכובא.

4. הסבר נוסף בדעת הרמב"ם

כמה מן האחרונים²³ מסבירים את הרמב"ם בדרך שונה. הם מסתמכים על הירושלמי (תרומות פ"א ה"א):
 ...הרי שבא בעה"ב ומצאו עומד סמוך לו. א"ל: לקוט לך מן היפים

- ברומה לשיטה זו של הרמב"ם, מצאנו גם בר"ן בהלכות קידושין (לר"ף קידושין דף יח עב ד"ה איתמר קטנה). הוא כותב שם, שמכיון שקידושין הבת הם זכות לאב אלא שאינה זכות גמורה – היא יכולה להתקדש מדין זכיה, אך הקידושין תופסים רק אם האב יגלה את דעתו אח"כ. וכ"כ הרא"ש (שם סי' ח). ועי' שו"ע (אה"ע סי' לו סעי' יא-יב).
- את שיטת הרמב"ם אי אפשר לבאר עפ"י יסוד זה של הר"ן והרא"ש, מפני שהוא כותב (אישות פ"ג ה"ג) שגילוי דעת למפרע אינו מועיל בקידושין. וי"ל שתרומה היא דבר מיוחד, משום דמצוה שאני, או כפי שהבאנו לקמן בשם הגרש"ז אויערבך.
17. קונט' "לאפרושי מאיסורא" (סי' א אות ו); מעדני ארץ (תרומות פ"ד ה"א אות א, ה"ג אות א, ה"ט אות א, פ"ב ה"ז אות ב). וראה מאמרנו: "הפרשת תרו"מ ע"י תנאי המתיר" (פרק ג סעי' 4). נדפס בספר לזכרו של הרב שמעון בירן הי"ד.
18. בתשובה לקונט' "לאפרושי מאיסורא", ועי' כרם ציון (אוצר התרומות ח"ב, אבן האול פ"ד ה"א).
19. כן נכתב גם ב"מערכות חיים" (זכיה סי' ג סעי' ח-ט) בדעת הרמב"ם, שלתרומה אין צורך כלל בשליחות או בזכיה שמתעם שליחות, אלא די בכך שידוע לנו שהבעלים מסכים להפרשה. וכ"כ בספר קונטרסי שיעורים (סי' טו אות ז, מובא באוצר מפרשי התלמוד ב"מ כב ע"א הע' 57). וכך הורה לנו מו"ר הרה"ג אברהם שפירא שליט"א.
20. וכן כתבו אחרונים בדעת הרמב"ן (פרק א סעי' 2), הרא"ש (שם סעי' 5) והתוס' (שם הע' 28). וכן היא דעת המאירי (שם סעי' 3). וראה לעיל (הע' 16).
21. מעדנ"א (שם), לאפרושי מאיסורא (שם אות ז); מערכות חיים (שם סעי' ו). הירושלמי (תרומות פ"א ה"א) מסתפק בשאלה זו. ועי' בחוברת "הפרשת תרו"מ במערכת הצבורית" (פרק א סעי' 3), שם מובאת מחלוקת הפוסקים בשאלה זו. ועי' אור שמח (תרומות פ"ד ה"ב).
22. אך נראה שיש לדחות את הדיוק הזה, לאור דברי הרמב"ם בהל' אישות (פי' ה"ו): "שליח שהרשהו להפריש לו תרומה... ששלחו של אדם כמותו". ומכאן שמשמעות המילה "רשות" בלשונו של הרמב"ם היא: מינוי, ולא רק הסכמה.
23. כך מפרשים: ישועות מלכו (קריית ארבע תרומות שם); חלת לחם (סי' ז ס"ק יג); הגרצ"פ פראנק

האלו. אם היו יפים – אינו חושש משום גזל, ואם לאו – חושש משום גזל. ואם היה לוקט ונותן לו – בין כך ובין כך אינו חושש משום גזל. אית לך למימרה, למפרע נעשית תרומה? לא, מכאן ולהבא. וכך פירש גם בשיטה לא נודע למי²⁴. לדעתם, סוגיית הבבלי נדחתה מההלכה, ונוקטים כירושלמי. ולפי זה הברייתא עוסקת במי שהפריש על דעת עצמו, שאינו מועיל. אך אם בעה"ב בא אח"כ והביע את הסכמתו להפרשה – התרומה חלה מכאן ולהבא²⁵, מדין תרומה במחשבה. ולדעה זו לא ניתן להפריש כשאין ודאות מראש בכך שהבעלים מעוניינים בהפרשה. וייתכן שאף דרוש גילוי דעת או מינוי שליחות מפורשים. אך כאמור לעיל, בשו"ע נפסק להלכה כפשטות דברי הרמב"ם, שלהפרשת תרו"מ מועיל גם גילוי דעת למפרע.

5. גילוי דעת למפרע, סיכום

ראינו לעיל מחלוקת ראשונים בשאלה אם הפרשת תרו"מ מועילה מכוח גילוי דעת. בין הסוברים שגילוי דעת מועיל, יש מחלוקת בשאלה אם גילוי דעת זה מועיל גם למפרע או רק מכאן ולהבא:

א. לדעת תוס', תוס' ר"י הזקן, הרמב"ן, הראב"ד, הריטב"א והריצב"ש – אין אפשרות להפריש על סמך גילוי דעת למפרע. חלק מהם סוברים שגילוי דעת מועיל מכאן ולהבא (כפי שהתבאר בפרקים הקודמים). אך דעתו של חלק אחר מהם בדין גילוי דעת מכאן ולהבא – אינה ידועה.

ב. לדעת הרמב"ם, תוס' ר"ד, הסמ"ג, המאירי והטור – מועיל גילוי דעת למפרע בהפרשת תרו"מ. וכן מובא להלכה בשו"ע.

(הר צבי זרעים סי' ז-ח); הגרש"א יודלביץ (מעיל שמואל דף כא); הגרי"ז מינצברג (שו"ת שארית ישראל סי' סו אות ד). ועי' שו"ת משכנות יעקב (יו"ד סי' סח); חמדת שלמה (ב"מ כב ע"א); קרן אורה (נדרים לו ע"ב ד"ה והר"ן, מובאים במעדנ"א ה"ג שם). וייתכן שלזה רמז המשל"מ (לרמב"ם שם). ועי' אוצר מפרשי התלמוד (ב"מ ח"ב עמ' מז-מח).

ועי' שו"ת עונג יו"ט (יו"ד סי' קח) שכתב בדעת הרמב"ם שלא מועילה שליחות שלא מדעת, ואין להסתמך על ניהותא דמצוה. ועי' חוספתא כפשוטה (עמ' 296) שפירש את הרמב"ם, שמדבר במי שליקט לצרכו ותרום, שאם אינו חושש משום גזל בלקיטתו – תרומתו תרומה, שהרי תרום משלו. ועי' המעשר והתרומה (פרק ד ס"ק ז) שהאריך בביאור שיטות האחרונים בדעת הרמב"ם.

24. קידושין (נב ע"ב ד"ה לא אמרו). ועי' הערת המהדיר (הרב ניסן זק"ש שם), שכתב כן גם בדעת הרמב"ם.

25. שיטה זו תואמת את דעת הראשונים האומרים בקידושין (מד ע"ב) שקטנה שנתקדשה שלא לדעת אביה ואח"כ נתרצה האב – מקודשת מכאן ולהבא. וכך מובא גם בשו"ע (אה"ע סי' לו סעי' יא). ואף שהרמב"ם (אישות פ"ג ה"ג) לא סבר כמותם – י"ל שתרומה שאני.

בהסבר דעה זו, דעת חלק מהאחרונים היא, שגילוי דעת זה מועיל מכוח זכיה שמטעם שליחות. ואילו אחרונים אחרים מסבירים שגילוי דעת זה מועיל מפני שאין צורך בשליחות.

לפי שני ההסברים הללו, קל והומר הוא שיועילו גילוי דעת או אומדנא – מראש.

יש אחרונים המסבירים שהפרשה מועילה רק לאחר גילוי הדעת, מדין תרומה במחשבה.

פרק ד – ההלכה למעשה

1. סיכום שיטות הראשונים

מתוך מה שנתבאר בפרקים הקודמים, ניתן לסכם את שיטות הראשונים בדינה של הפרשה מכוח ניהותא ובגידרה של הפרשה זו (לסיכום זה נצרף גם דעות של ראשונים שלא נתבררו בגופו של מאמר זה, ונציין את המקורות לדבריהם):

א. לדעת רבים מן הראשונים, ניתן להפריש תרו"מ כאשר ברור שהבעלים מעוניינים בהפרשה, אף ללא מינוי שליחות. בגידרה של הלכה זו נאמרו הסברים שונים בין הראשונים:

1. יש אומרים שהדבר מועיל מכוח זכיה שמטעם שליחות: רמב"ם (להבנת הבי"י)¹; תוס'², רא"ש², תוס' רי"ד³, ר"ן⁴, רבינו קרשקש⁵, תרוה"ד⁶.
2. יש אומרים שהדבר מועיל מכוח זכיה, אף אם איננה מטעם שליחות: רמב"ן (לפי הסבר אחד)⁷, ריטב"א (לפי הסבר אחד)⁸.
3. יש אומרים שהדבר מועיל מפני שלהפרשת תרו"מ אין כל צורך בשליחות.

1. פרק ג סעי' 3.

2. פרק א סעי' 5.

3. פרק ג סעי' 3 וזהו' 8.

4. פרק א סעי' 6.

5. פרק א סעי' 7.

6. פרק ב סעי' 3.

7. פרק א סעי' 2.

8. פרק א סעי' 7.

- ודי בכך שהבעלים אינם מתנגדים להפרשה: רמב"ם (לפי הסבר אחד)⁹, רמב"ן (לפי הסבר אחד)¹⁰, מאירי¹¹.
4. יש מי שמודים להלכה זו, אך טעמם אינו ידוע: סמ"ג¹², סמ"ק¹³, נמוק"י¹⁴.
- ב. לדעת ראשונים אחרים, להפרשת תרו"מ נדרש מינוי שליחות גמור (אלא שדי בלשון שאין בה בקשה אישית): רשב"א¹⁵, ריטב"א (לפי הסבר אחד)¹⁶. וכך משמע מדברי הר"ח בענין שותף¹⁷.
- ג. בדעת הרמב"ם והטור יש להסתפק (לפי הסבר אחד)¹⁸.

2. מסקנת ההלכה בשו"ע

- שיטת מרן הב"י – מורכבת ודורשת בירור. ובראשית הדברים נעמוד על ארבעה מפסקי מרן בהלכות חלה ובהלכות תרו"מ:
- א. בב"י (סי' שכח ד"ה וכתב בשה"מ) הוא דוחה את דברי הסמ"ק, הסובר שגבל יכול להפריש ללא רשות מפורשת¹⁹, ואומר שהפרשת הגבל איננה מועילה.
- ב. בבדק הבית (שם) הוא מביא את דברי תרוה"ד, האומר שהמשרתת יכולה להפריש ללא רשות אם העיסה עומדת להתקלקל. לדעתו ניתן להפריש מכוח זכיה²⁰.
- ג. בשו"ע (שם סעי' א) מרן לא מביא להלכה את דברי תרוה"ד אלא את דעת ר"ת וסה"ת, הסוברים שאפשר למנות שליח להפרשת חלה בדשלב"ל מטעם "בידו" ולא מטעם זכיה או ניהותא²¹.
- ד. השו"ע בהלכות תרו"מ (סי' שלא סעי' לא) מביא להלכה את דעת הרמב"ם ב"כלך אצל יפות", שאפשר להפריש תרו"מ בהסתמך על גילוי דעת למפרע²². ומסביר בב"י (שם) שההפרשה מועילה מדין זכיה.

9. פרק ג סעי' 3.
10. פרק א סעי' 2.
11. פרק א סעי' 3.
12. פרק ג סעי' 3 והע' 9.
13. פרק ב סעי' 2.
14. פרק א סעי' 6.
15. פרק א סעי' 4.
16. פרק א סעי' 7.
17. ראה מאמרנו: "הפרשת מכוח שליטה בנכסים" (פרק א סעי' 2).
18. פרק ג סעי' 3-4.
19. ראה לעיל פרק ב סעי' 2.
20. ראה לעיל פרק ב סעי' 3.
21. ראה לעיל פרק ב סעי' 1.
22. ראה לעיל פרק ג סעי' 3. וראה מבוא (סעי' נספח למאמר זה (סעי' 2 והע' 13), שם הסקנו בדעת השו"ע שזכיה מטעם שליחות.

את דברי השו"ע ניתן ליישב בכמה אופנים:

- א. הוא סובר שאפשר להפריש מדין זכיה²². ומה שפסק כר"ת וסה"ת הוא לא כפי שנראה בטעמם, אלא מפני שמינוי בדשלב"ל חשוב כגילוי דעת²³. אך ללא גילוי דעת כלל – אין אומדנא מספקת לכך שניחא לו בהפרשה, למעט מקרים מיוחדים, ולכן הפרשת הגבל איננה מועילה. ומכאן שיש הבדל בין גבל לבין משרתת המפרישה מעיסה העומדת להתקלקל.
  - ב. הוא סובר כנ"ל שאפשר להפריש מדין זכיה. אך מה שפסק כר"ת וסה"ת בענין מינוי בדשלב"ל הוא מפני שסובר שאין גילוי דעת מועיל כלל בדשלב"ל²⁴ או מפני שסובר שברגע שמינה שליח להפרשה – גילה דעתו שרוצה בשליחות דוקא ולא בזכיה²⁵.
  - ג. הוא סובר שאין להפריש מדין זכיה או ניחותא אלא מכוח שליחות המועילה מטעם "בידו"²⁶.
- ולפי זה, מה שפסק מרן (סי' שלא) שהפרשה מועילה גם מכוח גילוי דעת למפרע – הוא לא מן הטעם שהביא בב"י אלא מן הטעם שכתבו האחרונים²⁶ עפ"י הירושלמי, שמועיל מדין תרומה במחשבה, ורק מכאן ולהבא. ומכאן שהשמיט בכוונה את דינו של תרוה"ד במשרתת המפרישה חלה מעיסה העומדת להתקלקל.
- אך נראה שאין להסביר כך. והראיה מכך שמרן הבי"ע עצמו, למרות שראה את ההסבר הזה במהר"י קורקוס (תרומות פ"ד ה"ג) – לא כתב כן בכס"מ ובב"י אלא כתב שההפרשה מועילה מכוח זכיה.
- הרמ"א (סי' שכ סעי' ג) פוסק במפורש כדעת תרוה"ד, שניתן להפריש חלה מכוח זכיה.

3. סיכום שיטות האחרונים

מתוך מה שנתברר במאמר זה, ומתוך עיון במקורות נוספים, ניתן לסכם את שיטות האחרונים בשאלת ההפרשה מכוח ניחותא של הבעלים:

23. כך הסקנו במאמרנו: "מינוי שליח להפרשה בדבר שלא בא לעולם" (פרק ב סעי' 6) עפ"י ביאור הגר"א (י"ד סי' שכ ס"ק י').
24. כ"כ החזו"א (אה"ע סי' נח ס"ק ד). וראה מאמרנו שם (פרק ב סעי' 4).
25. ראה לעיל פרק ב סעי' 1 והע' 5.
26. כך כתב ערוה"ש (סי' שבו סעי' ב, סי' שכ סעי' ו-ז).
27. ראה לעיל פרק ג סעי' 4.

- א. לדעת הגרש"ז אויערבך²⁸, הגרא"ז מלצר²⁹ והמערכות חיים³⁰ – די בהסכמת הבעלים להפרשה, ואין צורך להגיע לגדרי זכיה ושליחות³¹. והגרצ"פ פראנק³² מסתפק בשאלה זו.
- ב. לדעת המב"ט³³, החת"ס³⁴, ערוה"ש³⁵, המחנ"א³⁶, האמרי בינה³⁷, החלת לחם³⁸, החו"א³⁹, הגרי"א⁴⁰ הרצוג⁴⁰ והגרש"א יודלביץ⁴¹ – אפשר להפריש מדין זכיה⁴².
- ג. לדעת מרכבת המשנה⁴³, קצוה"ח⁴⁴, העמק יהושע⁴⁵ והעונג יו"ט⁴⁶ – נדרשת שליחות גמורה להפרשה.

4. מסקנת ההלכה בהפרשה ללא מינוי

למעשה נראה שיש לסמוך על דעת רוב הפוסקים, המתירים להפריש תרו"מ ללא מינוי מפורש, כאשר ברור שהבעלים מעוניינים בהפרשה. אך לכתחילה נראה שיש

28. מעדני ארץ (תרומות פ"ד ה"ג), ועי' "לאפרושי מאיסורא" (סוף סי' א).
29. בתשובה לקונט' "לאפרושי מאיסורא".
30. זכיה (סי' ג).
31. וכך אמר לנו מו"ד הרה"ג אברהם שפירא שליט"א. ולענן חילול מע"ש ונט"ר באופן כזה, עי' שו"ת עונג יו"ט סי' צג ד"ה עכ"פ.
32. הר צבי אר"ח (ח"ב סי' ד). ועי' הר צבי זרעים (ח"א סי' ז-י, סי' נט אות ב) ושם משמע שמכריע לאיסור. אך לא ידוע מהו הסדר הכרונולוגי של כתיבת התשובות.
33. קרית ספר (תרומות פרק ד).
34. שו"ת חת"ם סופר (אה"ע סי' יא), החת"ס מסייג זאת למקרה שגילוי הדעת היה למקרה המסויים או שהנתונים האובייקטיביים מעידים על כך שזחי זכות בשבילו.
35. זרעים (סי' סג סעי' ט); יו"ד (סי' שכח סעי' ו-ז).
36. זכיה ומתנה (סי' ו ד"ה העולה).
37. תר"מ (סי' ו).
38. סי' ז ס"ק בא.
39. מעשרות (סי' ז ס"ק טז ד"ה נמצאנו), ליקוטים (סי' ו ס"ק ג), דמאי (סי' יא ס"ק כב), ועי' חו"א דמאי (סי' טז ס"ק טז ד"ה ועדיין, סי' ט ס"ק ב ד"ה ושמעין) שכתב שאין להסתמך על זכיה במקום שאין אומדנא ברורה להסכמת הבעלים להפרשה. החו"א מוסיף שם, שהתרומה מועילה אף במקרה שאמר לו השליח "אני תורם" ובעה"ב הרכין לו בראשו לאות הסכמה. ומקורו מהא דהרכנת ראש מועילה בגיטין.
40. פסקים וכתבים (ח"ג, מצוות התלויות בארץ, סי' לא).
41. מעיל שמואל (דף כב, ל). עי' שם שהכרעתו היא רק מספק.
42. וכן דעת הגר"מ אליהו שליט"א.
43. הל' גירושין (פ"ו ד"ג).
44. סי' רמג סעי' ח.
45. סי' בא.
46. יו"ד סי' קח-קט.

להקפיד על שליחות גמורה. הדבר נדרש: הן כדי לחשוש לשיטות האומרות שהדבר אינו מועיל, והן מחשש שמא האומדנא איננה ברורה דיה.

במקרים בהם ישנם קשיים פורמליים בחלות של השליחות, כגון: בדבר שלא בא לעולם, בשליח עושה שליח וכדו' – יש מקום לסמוך על הדעות המקילות. אך כדי שמינוי השליחות לא יתפרש כהקפדה על שליחות בדווקא, המונעת את האפשרות להפריש מכוח זכיה או הסכמת הבעלים⁴⁷ – יש לציין בפירוש שתוקף המינוי אינו מוגבל להגדרה הלכתית מסויימת.

לרווחא דמילתא יש מקום לשקול מספר דברים הנותנים לשליחות יתר תוקף כגון: מינוי בכתב (ראה מאמרנו: מינוי להפרשה בדבר שלא בא לעולם), פועל (ראה מאמרנו של אמור"ר הרה"ג יעקב אריאל שליט"א בספר זה: הפרשת תרו"מ ע"י פועל) או הרשאה (ראה מאמרנו: מילוי מקום המשגיח להפרשת תרו"מ).

הנוסח המומלץ למינוי של המפריש הוא⁴⁸:

הריני ממנה בזאת את מר... וכל מי שיבוא מכוחו – לדאוג להפרשת תרו"מ מכל התוצרת החקלאית שתהיה ברשותי עד לתאריך...
לנ"ל יהיה כוח של פועל, שליח, זכיה או גילוי דעת, באופן היותר טוב עפ"י גרדי ההלכה.
הנ"ל יהיה מוסמך לעשות את כל הדרוש לשם הפרשת תרומות ומעשרות באופן המועיל, ובשעת הצורך יהיה רשאי אף לבצע לשם כך פעולות שאינן ראויות לכתחילה מצד דיני ההפרשה.

5. אדם שלא איכפת לו בהפרשה

מתוך כך נחלקו הפוסקים בדינו של אדם שלא איכפת לו בהפרשת תרומות ומעשרות: לדעת הגר"ש אויערבך⁴⁹, הגרא"ז מלצר⁵⁰ והגרש"א יודלביץ⁵¹, מכיון שאינו מתנגד לכך – אפשר להפריש בשבילו גם מבלי לשאול אותו. והולכים לשיטתם, שבעצם אין צורך בשליחות כלל, ודי בכך שהבעלים אינם מעכבים.

47. ראה לעיל (פרק ב סעי' 1 והע' 12) ובמאמרנו: "שליחות להפרשה בדבר שלא בא לעולם" (פרק ב סעי' 4).

48. מתוך החוברת "הפרשת תרו"מ במערכת הציבורית (פרק ג סעי' 6). נוסח זה נכתב בהתייעצות עם הגר"מ אליהו ועם הגר"א נבנצאל, שליט"א.

49. קונט' "לאפרושי מאיסורא" (סי' א).

50. בהערה לקונט' הנ"ל.

51. מעיל שמואל (דף כב). ועי' מש"כ שם בשם הגרי"ז מבריסק.

ולדעת החזו"א⁵² והגר"ע הדאיה⁵³, דבר זה אינו נחשב ניהותא מספקת להפרשה. וכך משמע מדברי הערוך לנר⁵⁴. וכנראה החזו"א הולך לשיטתו, שאכן צריך שליחות, אלא שניתן להפריש מכוח זכיה.

היו שרצו לסמוך על שיטה זו, ולתקן את כל פירות השוק בדרך זכיה בלי גילוי דעת כלל מצד הבעלים⁵⁵. אמנם פוסקי הדור חלקו על כך ואמרו שאין לסמוך על הפרשה כזו, ולכלל ביותר יש בה כדי להקל במקצת את איסור טבל לאלו שאינם מפרישים כלל⁵⁶, אך לא ביארו אם הסתייגו מכך בגלל בעיית השליחות או בגלל בעיות אחרות שיש בהפרשה זו.

6. מיגבלות בהפרשה ללא מינוי

למרות האמור לעיל, שניתן להפריש תרו"מ מכוח ניהותא של הבעלים אף ללא מינוי מפורש – אין לסמוך על הפרשה כזאת במקרים בהם אין אומדנא ברורה. ישנם כמה מקרים כאלה:

- א. במקרה שהפריש לוקח כמות גדולה מידי או איכות טובה מידי, בניגוד לדעת בעל הבית⁵⁷.
- ב. במקרה שבעל הבית מעוניין בהפרשה מהודרת והמשגיח הפריש בדרך דחוקה או שאינה רצויה⁵⁸ (כגון: הפרשת תרומה שלא מן המוקף או ע"י ביטול באחד ומאה).
- ג. בהפרשה מראש במחובר לכשיתלש – אין לסמוך על ניהותא, מפני שאין למפריש סמכות לתלוש עתה את הפירות⁵⁹.

52. דמאי (סי' ט ס"ק ב ד"ה ושמענין, ס"ק כא ד"ה ראה, סי' טז ס"ק יז ד"ה לעשות).

53. שו"ת ישכיל עבדי (ח"ד יו"ד סי' כג אות ב, ח"ו יו"ד סי' יג אות א, השניה).

54. סוכה לט (ע"א ד"ה קנסא, ע"ב ד"ה ובא). הדברים אמורים שם לענין חילול דמי שביעית שביד עם הארץ. ולענין זה ע"י בהרחבה בספר "שבת הארץ" (עם "תוספת שבת", פ"ו ה"י אות ז).

55. הגר"ח בהר"ן (בירושלים בדור שעבר). נוסח ההפרשה מופיע בתחילת קונט' "לאפרושי מאיסורא", בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ד יו"ד סי' כג), ובהמעשר והתרומה (פרק ד ס"ק ב). וכן דן בו במעיל שמואל (דף כב-ל).

56. הגרצ"פ פראנק (בהסכמה למעדנ"א שביעית); הגר"מ חרל"פ (בהערה למעדנ"א שם); הגרש"ז אויערבך (בקונט' "לאפרושי מאיסורא"); הגרא"ז מלצר (בתשובה לקונט' הג"ל). רק בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ד יו"ד סי' כג, ח"ו יו"ד סי' יג) נכתב בפירוש שאין כל תועלת בהפרשה זו בגלל בעיית השליחות. ובמעיל שמואל (דף כב) מובאים דברי הגר"ז מכריסך שאמר שבאנשים שאינם שומרים מצוות אין אפילו ניהותא בהפרשה.

57. עפ"י רמב"ם (תרומות פ"ד ה"ג) בענין "כלך אצל יפות".

58. לענין זה כתב הגרא"ז מלצר (בהערה לקונט' לאפרושי מאיסורא, ד"ה ומה שכתב) שאם בלאו הכי לא תהיה הפרשה כלל – אומרים את דעת הבעלים שמסכים אפילו להפרשה כזאת. אך הגרש"ז אויערבך (לאפרושי מאיסורא סי' ה אות ג) כתב שאינו מועיל.

59. ע"י בחוברת "הפרשת תרו"מ במערכת הציבורית" (פרק טו סעי' 4).

גם למחלוקת בגידרי ההיתר להפריש ללא מינוי, אם הוא מדיני זכיה ושליחות או מפני שבתרו"מ אין כל צורך בשליחות, ישנן כמה השלכות מעשיות במצבים מיוחדים. כאשר רוצים להסתמך על הפרשה ללא מינוי, יש לתת את הדעת על כמה בעיות נוספות:

- א. **כאשר בעל הפירות הוא גוי:** לטוברים שדי בכך שהבעלים מסכימים להפרשה – ניתן להפריש גם במקרה זה מכוח "ניחותא"⁶⁰. אך אם צריך שליחות – הרי שאין שליחות לגוי⁶¹. ואם נאמר שניתן להפריש מדין זכיה – הרי שיש לגוי זכיה רק מדרבנן⁶², ויש לעיין א"כ אם תועיל זכיה בתרו"מ בזה"ז, שחיובה מדרבנן, וק"ו במינים שכל חיובם אינו אלא מדרבנן.
- ב. **הפרשה ע"י קטן שהוא "מופלא הסמוך לאיש"**⁶³: אם הוא מפריש מכוח שליחות – הרי אין שליחות לקטן⁶⁴. ואם מכוח הסכמת הבעלים בלבד – מסתבר שיוכל להפריש⁶⁵, כשם שהוא יכול להפריש בשלו.

60. הר צבי (או"ח ח"ב סי' ד ד"ה הנה) אך לא הכריע בשאלה העקרונית; הגרש"ז אויערבך (מעדנ"א תרומות פ"ד ה"א, "לאפרושי מאיסורא" סי' א סעי' ז). ועי' בחוברת "הפרשת תרו"מ במערכת הציבורית" (פרק א סעי' 4 והע' 23).

61. ירושלמי (תרומות פ"א ה"א); רמב"ם (שלוחין ושותפין פ"ב ה"א).

62. עי' ב"מ ע"ב.

63. לענין חלות ההפרשה בשלו, עי' תשובת הרב קוק זצ"ל ("התורה והארץ" ב עמ' 18-15).

64. כ"כ החלת לחם (סי' ז סעי' ד וס"ק יב), וכן פסק הגרצ"פ פראנק (מובא בכרם ציון אוצר התרומות הלכות פסוקות פרק ל, גאון צבי ס"ק א). וערוה"ש (סי' סג סעי' יד) מסתפק בשאלה זו.

65. בשו"ת ציץ הקודש (ח"א סי' יט) הביא מעשה במהרי"ל דיסקין שנתן עיסה לקטן שהוא מופלא הסמוך לאיש כדי שיפריש חלה על עיסות של אחרים, ולא העיר כלל על בעיה זו. וקשה לומר שהניח כדבר פשוט שהקנה לו את העיסה כדי שיפריש משלו על של אחרים, שאז א"צ בגדרי שליחות כלל.